

ТӨРИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

№ 6 (483)

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

- *Шуудангийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай*

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ЗАРЛИГ

- *Зарим хүмүүсийг одонгоор шагнах тухай*
- *Дипломат цол олгох тухай*

Улсын Их Хурлын Тамгын газар

Улаанбаатар хот

2007 он

ТӨРИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН АЛБАН МЭДЭЭЛЭЛ
Долоо хоног тутмын

Улаанбаатар хот

2007 оны хоёрдугаар сарын 5

№6 (483)

Гарчиг

Нэг. МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

100.	Шуудангийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	134
101.	Зээлийн хэлэлцээр соёрхон батлах тухай	135

Хоёр. МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

102.	Засгийн газрын гишүүнийг чөлөөлөх тухай	Дугаар 11	135
103.	Бүгд Найрамдах Монтенегро Улстай дипломат харилцаа тогтоох тухай	Дугаар 12	135
104.	Бүгд Найрамдах Сан Марино Улстай дипломат харилцаа тогтоох тухай	Дугаар 13	135
105.	Саудын Арабын Вант Улстай дипломат харилцаа тогтоох тухай	Дугаар 14	135

Гурав. МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ЗАРЛИГ

106.	Зарим хүмүүсийг одонгоор шагнах тухай	Дугаар 10	136
107.	Дипломат цол олгох тухай	Дугаар 11	136
108.	Д. Оюундарийг сум дундын шүүхийн шүүгчийн албан тушаалд томилох тухай	Дугаар 14	137
109.	Л. Дагшдэлэгийг шүүгчийн албан тушаалаас огцруулах тухай	Дугаар 15	137
110.	Зарим хүмүүсийг шүүгчийн албан тушаалаас чөлөөлөх тухай	Дугаар 16	137

Дөрөв. МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

111.	Малын гоц халдварт цэцэг өвчний цагийн байдал, түүнтэй холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай	Дугаар 05	137

Тав. МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН ДҮГНЭЛТ

112.	Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн зарим заалт Монгол Улсын Үндсэн хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн эсэх тухай маргааныг хянан шийдвэрлэсэн тухай	Дугаар 01	139

Зургаа. МОНГОЛ УЛСЫН ДЭЭД ШҮҮХИЙН ТОГТООЛ

113.	Эрүүгийн хуулийн 148 дугаар зүйлд заасан "Бусдын эд хөрөнгийг залилан мэхлэж авах" гэмт хэргийг иргэний эрх зүйн гэрээний харилцаанаас үүссэн маргаанаас ялгаж, зөв шийдвэрлэхэд анхаарах зарим асуудланы талаар	Дугаар 51	144
114.	Банкны болон банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн зарим зүйл, заалт, хэсгийг тайлбарлах тухай	Дугаар 52	146

115. Иргэний хуулийн 44, 45, 46 дугаар бүлэг, банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, төлбөр тооцоо, эзэлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай

Дугаар 53

150

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2007 оны 01 дүгээр сарын 18-ны өдөр

Улаанбаатар хот

ШУУДАНГИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Шуудангийн тухай хуульд дор дурдсан агуулгатай заалт, зүйл нэмсүгэй:

бусад нөхцөлд шуудангийн үйлчилгээг тасралтгүй үзүүлэх арга хэмжээ авах."

1/3 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 11 дэх заалт:

2 дугаар зүйл. Шуудангийн тухай хуулийн дараахь хэсэг, заалтыг дор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

"3.1.11. "үндсэн сүлжээ эзэмшигч" гэж шуудангийн төрийн мэдлийн үндсэн сүлжээг эзэмшигч байгууллагыг."

1/4 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэг:

2/6 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 4 дэх заалт:

"4.3. Энэ хуулийн 4.2.2-т заасан тусгай хэрэглээний шуудангийн журмыг Засгийн газар, 4.2.3-т заасан дотоодын хэрэглээний шуудангийн журмыг Харилцаа холбооны зохицуулах хороо тус тус тогтооно."

"6.1.4. бүсчлэлийн кодыг нэвтрүүлэх, хэрэглэх журмыг батлах."

2/7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1 дэх заалт:

3/7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 6, 7 дахь заалт:

2/7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1 дэх заалт:

"7.1.6. шуудангийн үйлчилгээг үзүүлэхэд мөрдөх дүрмийг батлах;

"7.1.1. шуудангийн үйлчилгээний давуу эрхийн бүс, бүх нийтийн үйлчилгээний төрлийг Харилцаа холбооны зохицуулах хорооны саналыг үндэслэн тогтоох;"

"7.1.7. шуудангийн илгээмжийг түр хадгалах, задлах, хураах болон устгах журмыг батлах;"

3/9 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1 дэх заалт:

4/17 дугаар зүйл:

3/9 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1 дэх заалт:

"17 дугаар зүйл. Шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигчийн эрх, үүрэг

"9.1.1. шуудангийн үйлчилгээний давуу эрхийн бүс, бүх нийтийн үйлчилгээний төрлийг тогтоох санал боловсруулах;"

17.1. Шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигч дараахь эрхтэй:

17.1.1. энэ хуулийн 7.1.5-д заасан бодлогын хүрээнд шуудангийн марк гаргах асуудлыг эрхлэн зохион байгуулах;

17.1.2. шуудангийн үндсэн сүлжээ, түүний хэрэгсэл, бусад эд хөрөнгийг эзэмших, ашиглах, зохих журмын дагуу түрээслүүлэх.

17.2. Шуудангийн үндсэн сүлжээ эзэмшигч дараахь үүрэгтэй:

17.2.1. шуудангийн үндсэн сүлжээг орчин үеийн шуудангийн дэвшилтэт техник, технологи нэвтрүүлэх замаар шинэчлэх, өргөтгөх;

17.2.2. энэ хуулийн 12.1-д заасан бүх нийтийн үйлчилгээг үзүүлэх, хуульд зааснаас

3 дугаар зүйл. Шуудангийн тухай хуулийн 16.5 дахь хэсгийн "16.2-т" гэснийг "17.1-д", 23.2 дахь хэсгийн "6.1.3-т" гэснийг "7.1.7-д", 27.1.1 дэх заалтын "16.4.2, 16.4.3" гэснийг "17.2.2", 6.1.4 дэх заалтын дугаарыг "6.1.5" гэж, 7.1.6 дахь заалтын дугаарыг "7.1.8" гэж тус тус өөрчилсүгэй.

4 дүгээр зүйл. Шуудангийн тухай хуулийн 6.1.2, 6.1.3 дахь заалт, 16.2, 16.4 дэх хэсгийг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Ц.НЯМДОРЖ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2007 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдөр

Улаанбаатар хот

ЗЭЭЛИЙН ХЭЛЭЛЦЭЭР СОЁРХОН БАТЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Монгол Улсын Засгийн газар, Азийн хөгжлийн банк хооронд 2006 оны 12 дугаар сарын 18-ны өдөр байгуулсан "Боловсролын салбарыг хөгжүүлэх 3 дахь шатны төсөл"-ийн

зээлийн хэлэлцээрийг Засгийн газрын өргөн мэдүүлснээр соёрхон баталсугай.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ДАРГА
Ц.НЯМДОРЖ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2007 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдөр

Дугаар 11

Улаанбаатар хот

Засгийн газрын гишүүнийг чөлөөлөх тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 6 дахь заалт, Засгийн газрын тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Лувсангийн Одончимэдийг Монгол Улсын Засгийн газрын гишүүн, Нийгмийн

хамгаалал, хөдөлмөрийн сайдын үүрэгт ажлаас чөлөөлсүгэй.

2. Энэ тогтоолыг 2007 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ДАРГА
Ц.НЯМДОРЖ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2007 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдөр

Дугаар 12

Улаанбаатар хот

Бүгд Найрамдах Монтенегро Улстай дипломат харилцаа тогтоох тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 15 дахь заалтыг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

Бүгд Найрамдах Монтенегро Улстай дипломат харилцаа тогтоосугай.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ДАРГА
Ц.НЯМДОРЖ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2007 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдөр

Дугаар 13

Улаанбаатар хот

Бүгд Найрамдах Сан Марино Улстай дипломат харилцаа тогтоох тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 15 дахь заалтыг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

Бүгд Найрамдах Сан Марино Улстай дипломат харилцаа тогтоосугай.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ДАРГА
Ц.НЯМДОРЖ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2007 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдөр

Дугаар 14

Улаанбаатар хот

Саудын Арабын Вант Улстай дипломат харилцаа тогтоох тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 15 дахь заалтыг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

Саудын Арабын Вант Улстай дипломат харилцаа тогтоосугай.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ДАРГА
Ц.НЯМДОРЖ

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ЗАРЛИГ

2007 оны 01 дүгээр сарын 11-ний өдөр

Дугаар 10

Улаанбаатар хот

Зарим хүмүүсийг одонгоор шагнах тухай

Монгол Улсын шинэ Үндсэн хууль батлагдсаны 15 жилийн ойг тохиолдуулан Үндсэн хуулийг боловсруулж батлах, эрх зүйн шинэчлэл

лийг эхлүүлэх, ардчилсан төрийн тогтолцоог үүсгэн бэхжүүлэхэд оруулсан хувь нэмрийг нь үнэлж дор дурьдсан хүмүүсийг одонгоор шагнаусугай.

ХӨДӨЛМӨРИЙН ГАВЪЯАНЫ УЛААН ТУГИЙН ОДОНГООР.

1. Чүлтэмийн Аюурзана - "Хөдөөгийн тээвэр" ХХК-ийн захирал
2. Аюушийн Бааст - Монголын тариаланч, гурил үйлдвэрлэгчдийн холбооны гүйцэтгэх захирал
3. Самбуугийн Ванчиндорж - Хошууч генерал
4. Догсомын Ганболд - Монголын уул уурхайн үндэсний ассоциацийн ерөнхийлөгч
5. Лувсандамбын Дашням - "Монгол уламжлал" академийн тэргүүн

6. Дамбийгийн Дорлигжав - Ардчилсан Намын ерөнхий нарийн бичгийн дарга
7. Лувсанданзангийн Идэр - Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд
8. Намсрайжавын Насан-Очир - "Автоимпекс" ХК-ийн зөвлөх
9. Чулууны Цэрэндагва - Хошууч генерал
10. Самдангийн Чулуунбаатар - Олон улсын эдийн засаг, бизнесийн дээд сургуулийн захирал

"АЛТАН ГАДАС" ОДОНГООР.

1. Дашжамцын Баттулга - "Улаанбаатар цахилгаан түгээх сүлжээ" ХХК-ийн гүйцэтгэх захирал
2. Лундаагийн Баяндалай - Орхон аймгийн Газрын албаны дарга
3. Лувсанбалдангийн Баярсайхан - УИХ-ын Тамгын газрын архивч
4. Гончигдагвын Бөхчулуун - Дундговь аймгийн Дэлгэрцогт сумын ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн нарийн бичгийн дарга
5. Батсүхийн Буяндэлгэр - Иргэний Зориг Намын Улс төрийн зөвлөлийн гишүүн
6. Ёндонгийн Галсанжав - Өвөрхангай аймгийн Өлзийт сумын малчин
7. Батжаргалын Гүнджалам - "Оч софт" ХХК-ийн захирал
8. Гүнчингийн Лхагважав - Улсын Бага Хурлын гишүүн асан
9. Доржийн Моондой - "Мэдээлэл холбооны сүлжээ" ХХК-ийн техникийн захирал
10. Жамбалжамцын Од - "М-Си-Эс холдинг" ХХК-ийн ерөнхий захирал
11. Очирын Очиржав - ГХЯ-ны Консулын газрын захирал

12. Баадайн Пүрэвдорж - "Хөх Солонго" ХХК-ийн захирал
13. Насирын Самат - Баян-Өлгий аймаг дахь Гаалийн газрын орлогч дарга
14. Дамдинсүрэнгийн Солонго - МУИС-ийн Хууль зүйн сургуулийн багш
15. Пунцагийн Улаанхүү - Хүнс, хөдөө аж ахуйн дэд сайд
16. Логийн Цог - "Интернал Стар" ХХК-ийн захирал
17. Шарын Шагдарсүрэн - Улсын Бага Хурлын гишүүн асан
18. Жаргалантын Элбэгсайхан - "Ардчилсан засаглалын парламентыг бэхжүүлэх" НҮБ-ын Хөгжлийн хөтөлбөрийн төслийн менежер
19. Баасангомбын Энэбиш - "Бату майнинг Монгол" ХХК-ийн ерөнхий захирал
20. Дамдинсүрэнгийн Энхбаатар - "Транс-Сэргэлт" ХХК-ийн дэд захирал

 МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙЛӨГЧ

Н.ЭНХБЯАР

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ЗАРЛИГ

2007 оны 01 дүгээр сарын 11-ний өдөр

Дугаар 11

Улаанбаатар хот

Дипломат цол олгох тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 33 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 7, Дипломат албаны тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 2 дэх хэсгийг баримтлан ЗАРЛИГ БОЛГОХ нь:

Монгол Улсаас БНХАУ-д сууж байсан Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд, МАХН-ын Удирдах зөвлөлийн Ажлын албаны дарга бөгөөд

Зохион байгуулалтын хэлтсийн дарга нарт Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин цол тус тус Лувсандавын Амарсанаа, Монгол Улсаас Бүгд олгосугай.
 Найрамдах Казахстан Улсад суугаа Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд Равдангийн Хатанбаатар

**МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙЛӨГЧ**

Н.ЭНХБАЯР

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ЗАРЛИГ

2007 оны 01 дүгээр сарын 30-ны өдөр

Дугаар 14

Улаанбаатар хот

Д.Оюундарийг сум дундын шүүхийн шүүгчийн албан тушаалд томилох тухай

"Ерөнхийлөгчийн тухай" Монгол Улсын хуулийн 12 дугаар зүйлийн 16, "Шүүхийн тухай" Монгол Улсын хуулийн 32 дугаар зүйлийн 32.1 дэх хэсгийг баримтлан ЗАРЛИГ БОЛГОХ нь:

Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн саналыг үндэслэн Дулмаагийн Оюундарийг Дархан-Уул

аймаг дахь сум дундын шүүхийн шүүгчийн албан тушаалд томилсугай.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙЛӨГЧ**

Н.ЭНХБАЯР

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ЗАРЛИГ

2007 оны 01 дүгээр сарын 30-ны өдөр

Дугаар 15

Улаанбаатар хот

Л.Дашдэлэгийг шүүгчийн албан тушаалаас огцруулах тухай

"Шүүхийн тухай" Монгол Улсын хуулийн 59 дүгээр зүйлийн 59.1.1 дэх хэсгийг баримтлан ЗАРЛИГ БОЛГОХ нь:

Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн саналыг үндэслэн шүүгчийн ёс зүйн дүрмийг ноцтой зөрчсөн

Лхаажавын Дашдэлэгийг Говь-Алтай аймаг дахь сум дундын шүүхийн шүүгчийн албан тушаалаас огцруулсугай.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙЛӨГЧ**

Н.ЭНХБАЯР

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ЗАРЛИГ

2007 оны 01 дүгээр сарын 30-ны өдөр

Дугаар 16

Улаанбаатар хот

Зарим хүмүүсийг шүүгчийн албан тушаалаас чөлөөлөх тухай

"Шүүхийн тухай" Монгол Улсын хуулийн 58 дугаар зүйлийн 58.1.2, 58.1.4 дэх хэсгийг баримтлан ЗАРЛИГ БОЛГОХ нь:

Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн саналыг үндэслэн төрийн өөр ажил, албан тушаалд томилогдох болсон тул Дулмаагийн Оюундарийг Сэлэнгэ аймгийн шүүхийн шүүгчийн албан

тушаалаас, тэтгэвэр тогтоолгох насанд хүрсэн тул Лагамын Адъяасүрэнг Өвөрхангай аймгийн шүүхийн шүүгчийн, Пэрэнлэйн Төмөрбаатарыг Булган аймгийн шүүхийн шүүгчийн албан тушаалаас тус тус чөлөөлсүгэй.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙЛӨГЧ**

Н.ЭНХБАЯР

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2007 оны 01 дүгээр сарын 3-ны өдөр

Дугаар 5

Улаанбаатар хот

Малын гоц халдварт цэцэг өвчний цагийн байдал, түүнтэй холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай

Сүхбаатар, Хэнтий, Говьсүмбэр, Төв аймгийн зарим сумдын нутагт хонины цэцэг өвчин оношлогдсонтой холбогдуулан Малын удмын сан, эрүүл мэндийг хамгаалах тухай хуулийн 11.2, Гамшгаас хамгаалах тухай хуулийн 9.5.3-ыг

үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. Сүхбаатар аймгийн Асгат, Баруун-Урт, Хэнтий аймгийн Галшар, Төв аймгийн Баян,

Говьсүмбэр аймгийн Сүмбэр сумын нутгийн захиргааны байгууллага болон аж ахуйн нэгж, иргэдийг гамшгаас хамгаалах бүх нийтийн бэлэн байдлын зэрэгт 2007 оны 1 дүгээр сарын 3-ны өдрөөс эхлэн шилжүүлж, дээр дурдсан сумдын нутаг дэвсгэрт хорио цээр тогтоосугай.

2. Сүхбаатар аймгийн Сүхбаатар, Мөнххаан, Түвшинширээ, Халзан, Уулбаян, Онгон, Дарьганга, Эрдэнэцагаан, Дорноговь аймгийн Дэлгэрэх, Алтанширээ, Иххэт, Даланжаргалан, Хэнтий аймгийн Баянхутаг, Баянмөнх, Дархан, Дундговь аймгийн Өндөршил, Баянжаргалан, Говьсүмбэр аймгийн Шивээговь, Баянтал, Төв аймгийн Баянцагаан, Сэргэлэн, Архуст, Баянжаргалан сумдын нутгийн захиргааны байгууллага болон аж ахуйн нэгж, иргэдийг гамшгаас хамгаалах өндөржүүлсэн бэлэн байдлын зэрэгт 2007 оны 1 дүгээр сарын 3-ны өдрөөс эхлэн шилжүүлж, дээр дурдсан сумдын нутаг дэвсгэрт хязгаарлалт тогтоосугай.

3. Хонины цэцэг өвчинтэй тэмцэх үйл ажиллагааны зардлыг 394.5 /турван зуун ерэн дөрвөн сая таван зуун мянга/ сая төгрөгөөр тооцож, Засгийн газрын нөөц сангаас гаргахыг Сангийн сайд Н.Баярсайханд зөвшөөрсүгэй.

4. Хорио цээр тогтоож, гамшгаас хамгаалах бүх нийтийн бэлэн байдлын зэрэгт шилжүүлсэнтэй холбогдуулан Сүхбаатар, Хэнтий, Говьсүмбэр, Төв аймгийн Засаг дарга нарт даалгах нь:

а/ гамшгаас хамгаалах бүх нийтийн бэлэн байдалд шилжүүлсэн сумдад хорио цээрийг чанд мөрдүүлэх замаар цэцэг өвчний тархалтыг таслан зогсоох, сэргийлэх, голомтыг устгахад чиглэсэн арга хэмжээ авсугай;

б/ хорио цээр тогтоосон нутаг дэвсгэрт иргэд, тээврийн хэрэгсэл, малын шилжилт хөдөлгөөнийг зогсоох арга хэмжээ авсугай;

в/ цэцэг өвчний ил шинж тэмдэг илэрсэн мал тууварлах, тэдгээрийн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүн тээвэрлэхийг таслан зогсоож, үхсэн малыг устгаж, халдварын голомтод ариутгал, халдваргүйжүүлэлт хийх арга хэмжээг зохих журмын дагуу шуурхай авч хэрэгжүүлсүгэй;

г/ мал сүргийг байнгын хариулга маллагаатай болгон 2007 оны 1 дүгээр сарын 8-ны дотор бүх малд эрүүл мэндийн үзлэг хийж өвчний сэжиг илэрсэн тохиолдолд мэргэжлийн байгууллагад мэдээлж халдвар тархахаас хамгаалах арга хэмжээг тухай бүр авсугай.

д/ өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, мал эмнэлэг, ариун цэвэр, хорио цээрийн арга хэмжээний тухай мэдээллийг иргэдэд хүргэн таниулах ажил зохион байгуулсугай.

е/ сум, багийн холбоог 24 цагийн ажиллагаанд оруулж, мэргэжлийн холбогдох байгууллагатай байнгын холбоотой ажиллах арга хэмжээ авсугай;

ж/ хонины цэцэг өвчинтэй тэмцэх ажлыг цаг алдалгүй зохион байгуулж, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг иж бүрнээр авч хэрэгжүүлэхийн зэрэгцээ өвчний цагийн байдлын талаар Онцгой байдлын ерөнхий газарт тогтмол мэдээлж байсугай.

5. Хязгаарлалт тогтоож, гамшгаас хамгаалах өндөржүүлсэн бэлэн байдлын зэрэгт шилжүүлсэн Сүхбаатар, Хэнтий, Дорноговь, Дундговь, Говьсүмбэр, Төв аймгийн Засаг дарга нарт даалгах нь:

а/ мэргэжлийн байгууллагын заавар, зөвлөмжийг үндэслэн хязгаарлалт тогтоосон нутгийн зааг, уг бүсэд орох, түүнээс гарах, дамжин өнгөрөх цэг зурвасыг нарийвчлан тогтоож, анхааруулсан тэмдэг, дохио санамж тавих, харуул хамгаалалт гарган ажиллуулах, иргэд, бүх төрлийн тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хязгаарлах, журамлах арга хэмжээ авсугай;

б/ тухайн аймаг, сумын гамшгаас хамгаалах төлөвлөгөөнд 2007 оны 1 дүгээр сарын 15-ны дотор тодотгол хийж, малын гоц халдварт өвчинтэй тэмцэх бэлтгэл, бэлэн байдлыг хангах арга хэмжээ авсугай;

в/ малын гоц халдварт өвчин гарсан үед шуурхай штаб байгуулж, хөдөлмөр хамгааллын хувцас, шаардагдах эм, ариутгалын бодис нөөцлөх, ажиллах хүч, хэрэгслийг бэлэн байлгах ажлыг зохион байгуулсугай.

6. Нийслэл, аймгийн төв болон суурин газрын цэцэг өвчнөөр өвчлөмтгий малыг вакцинжуулан мал эмнэлэг, ариун цэвэр, ариутгал, халдваргүйжүүлэлтийн арга хэмжээ авах, хүн, мал, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнд тавих хяналтыг чангатгахыг Сүхбаатар, Дорнод, Хэнтий, Дундговь, Дорноговь, Говьсүмбэр, Төв аймаг болон нийслэлийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

7. Цэцэг өвчинтэй тэмцэхэд шаардагдах мэргэжил арга зүйн удирдлага, хэрэгцээт вакцин, зүү, тариураар хангаж ажиллах, оношилгоог олон улсын лабораторид хүргүүлэн баталгаажуулахыг Хүнс, хөдөө аж ахуйн сайд Д.Тэрбишдагвад даалгасугай.

8. Гамшгаас хамгаалах бэлэн байдлын зэргүүдэд шилжүүлсэн аймаг, сумдад хорио цээрийг чанд сахиулж, ариутгал халдваргүйжүүлэлтийн чанар, хэрэгжилтийн байдалд хатуу хяналт тавин, шаардлагатай арга

хэмжээ авч ажиллахыг Монгол Улсын сайд У.Хүрэлсүхэд даалгасугай.

9. Хорио цээр болон хязгаарлалтын дэглэм тогтоосон нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч байгаа улсын чанартай авто болон төмөр замын тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг хяналтад авч, шалган нэвтрүүлэх пост, халдварын голомт бүхий бүс нутгаас гарах зорчигч, авто тээврийн хэрэгслийг ариутгал халдваргүйжүүлэлт хийлгэсэн тухай баримтыг үндэслэн нэвтрүүлэх, нийгмийн дэг журам сахиулах арга хэмжээ авахыг Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд Д.Одбаярт даалгасугай.

10. Хорио цээр болон хязгаарлалт тогтоосон нутаг дэвсгэрт нэмэлт харуул хамгаалалт гаргах, өвчтэй үхсэн мал, амьтны сэг зэмийг зааврын дагуу устгах ажилд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор зэвсэгт хүчнээс шаардлагатай хүн хүч, техник хэрэгслийг гарган ажиллуулах асуудлаар санал боловсруулан, Гамшгаас хамгаалах тухай хуулийн 9.9-д заасны

дагуу Зэвсэгт хүчний ерөнхий командлагчид тавьж шийдвэрлүүлэхийг Батлан хамгаалахын сайд М.Сономпилд даалгасугай.

11. Хорио цээр болон хязгаарлалт тогтоосон нутаг дэвсгэрт хүний эрүүл мэндийг хамгаалах, эмнэлгийн үйлчилгээг сайжруулах, эм, бэлдмэлийн хангамжийг нэмэгдүүлэх, хүн амыг мэргэжлийн зөвлөгөө, мэдээллээр хангах арга хэмжээ авч ажиллахыг Эрүүл мэндийн дэд сайд А.Отгонболдод даалгасугай.

12. Энэ тогтоолын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Монгол Улсын сайд С.Отгонбаярт даалгасугай.

МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙ САЙД

М.ЭНХБОЛД

МОНГОЛ УЛСЫН САЙД

С.ОТГОНБАЯР

МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ЦЭЦИЙН ДҮГНЭЛТ

2007 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдөр

Дугаар 01

Улаанбаатар хот

Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн зарим заалт Монгол Улсын Үндсэн хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн эсэх тухай маргааныг хянан шийдвэрлэсэн тухай

Үндсэн хуулийн цэцийн хуралдааны танхим
14.30 цаг

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн хуралдааныг Үндсэн хуулийн цэцийн дарга Ж.Бямбадорж даргалж, Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүн Н.Жанцан, Ч.Дашням, Д.Наранчимэг, Ц.Сарантуяа /илтгэгч/ нарын бүрэлдэхүүнтэй, нарийн бичгийн даргаар Д.Нарантуяаг оролцуулан Үндсэн хуулийн цэцийн хуралдааны танхимд нээлттэй хийв.

Үндсэн хуулийн цэцийн дунд суудлын хуралдаанд өргөдөл гаргагч Нийслэлийн Сүхбаатар дүүргийн 3 дугаар хорооны оршин суугч, иргэн Б.Лхагважав, өмгөөлөгч Б.Баярсайхан, Улсын Их Хурлын итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчөөр Улсын Их Хурлын гишүүн Л.Пүрэвдорж, Ж.Батхуяг нар оролцов.

Нэг, Нийслэлийн Сүхбаатар дүүргийн 3 дугаар хорооны оршин суугч, иргэн Б.Лхагважав Үндсэн хуулийн цэцэд хандаж 2006 оны 10 дугаар сарын 18-ны өдөр гаргасан мэдээллэдээ:

"Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын хуулийн /цаашид НӨАТ гэх/ 9 дүгээр зүйлийн 9.3-д "Жилийн 10,0 сая ба түүнээс доош төгрөгийн татвар ноогдох борлуулалтын орлоготой үйлдвэр, үйлчилгээ

эрхлэгчдийг нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлнө. Энэ заалт импортлогчдод хамаарахгүй" гэж заасан нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавдугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийн "Төр нь үндэсний эдийн засгийн зюулгүй байдал, аж ахуйн бүх хэвшлийн болон хүн амын нийгмийн хөгжлийг хангах зорилгод нийцүүлэн эдийн засгийг зохицуулна", Арван дөрөвдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн "Монгол Улсад хууль ёсоор оршин суугаа хүн бүр хууль, шүүхийн өмнө эрх тэгш байна", мөн зүйлийн 2 дахь хэсгийн "Хүнийг үндэс, угсаа, хэл, арьсны өнгө, нас, хүйс, нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ, эрхэлсэн ажил, албан тушаал, шашин шүтлэг, үзэл бодол, боловсролоор нь ялгаварлан гадуурхаж үл болно. Хүн бүр эрх зүйн этгээд байна" гэсэн заалтуудыг тус тус зөрчиж байна.

Монгол Улсын Гаалийн ерөнхий газрын 2004 оны мэдээний дагуу 100 тэрбум төгрөгийн өртөг бүхий бараа хувь хүний нэр дээр импортлогдон Монгол Улсын хилээр орж ирсэн. Энэ 100 тэрбум төгрөгийн импортын бараанд 15.75 тэрбум төгрөгийн НӨАТ-ыг дээрх иргэд улсын ногдсон төсөвт эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан төвлөрүүлжээ. Харин дээрх иргэдэд НӨАТ-ын буцаан олголтын сан" –гаас нэг ч төгрөгийн буцаан олголт хийгдээгүй

байна. НӨАТ тайлагнагч 3873 этгээдээс зөвхөн 13 нь иргэн байна.

Жишээ нь, Монгол Улсын 10000 иргэн улсын хилээр 100 тэрбурын барааг импортлон оруулж ирсэн гэж үзвэл 10.0 сая төгрөгөөс бага борлуулалтын орлоготой учраас НӨАТ тайлагнагч /төлөгч/ биш гэсэн ойлголт төрүүлэхээр байна. Гэтэл НӨАТ-ын хуулийн 9.3 дахь заалтаар 10000 иргэн бүгд НӨАТ төлөгч боловч НӨАТ-ын буцаан олголтын сангаас буцаан олголт авах эрхгүй. Учир нь тэдгээр иргэдийн борлуулалтын орлого 10.0 сая төгрөгт хүрээгүй байдаг.

Тэдгээр иргэд НӨАТ-ын тайлан гаргахаас зайлсхийж байгаа нь НӨАТ-ын хууль, Нягтлан бодох бүртгэлийн хууль, Татварын ерөнхий хуулийн хооронд хийдэл ихтэй, мөн салбар хуулиудын хоорондын үндсэн зөрчим нь алдагдсан, цаашилбал Эрүүгийн болон Иргэний хууль, бусад хуулийн дагуу хариуцлага хүлээхээс зайлсхийсэн хууль бус үйлдлээ нуун дарагдуулах зэргээр хууль бус үйлдэл хийх эрх зүйн орчныг бүрдүүлээд байна.

Иймд Монгол Улсын Үндсэн хуулийн дээр дурьдсан заалтыг зөрчсөн НӨАТ-ыг хүчингүй болгоно уу" гэжээ.

Иргэн Б.Лхагважав Үндсэн хуулийн цэцэд хандаж 2006 оны 11 дүгээр сарын 13-ны өдөр гаргасан нэмэлт тайлбартаа:

"НӨАТ бол хувь хүн дээр шууд оногддоггүй харин тухайн хүнд үйлчилсэн үйлчилгээ ба бараанд оногдуулсан шууд бус хэлбэрийн татвар юм. Онолын хувьд НӨАТ бол үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд оролцогчдын бараа эсвэл үйлчилгээнд нэмэгдүүлсэн өртөгт нөөгдсөн татвар. Гэхдээ НӨАТ нь хэрэглээнд оногдох татвар бөгөөд НӨАТ-ыг төлөгч нь бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг мөнгөөр худалдан авч байгаа эцсийн худалдан авагч. Үйлдвэрлэгч эсвэл борлуулагч нь зөвхөн НӨАТ-ыг эцсийн хэрэглэгчдээс хураан авч улсад тушааж байгаа тайлан гаргагч болно. Өөрөөр хэлбэл үйлдвэрлэгч болон борлуулагч нь НӨАТ-ыг аваад өөрийнхөө дамжлагад төлсөн НӨАТ-аа тэр цуглуулсан НӨАТ дээр нэмээд улсад тушаана гэсэн үг. Хэрвээ илүү төлсөн бол улсаас буцаан авч болно.

НӨАТ нь эцсийн дүндээ аливаа улс орны хүнам, аж ахуйн нэгж, байгууллагуудыг нэг тайлан баланс оруулдаг, сүүдрийн эдийн засаг буюу хар зах зээлийг арилгах, багасгах, мөнгөний урсгалыг төр өөрийн хяналтад байлгаж, хувь хүн, аж ахуйн нэгж байгууллагыг санхүүгийн цэгцтэй тогтооцоонд оруулах механизм юм.

Монгол Улс нь 1998 оны 1 дүгээр сарын 8-наас эхлэн нэмэгдсэн өртгийн албан татварын

хуулийг мөрдөж эхэлсэн бөгөөд 2006 оны 7 сард дахин шинэчлэн боловсруулж 2007 оны 1 дүгээр сарын 1-ээс мөрдөх гэж байна.

Манай улсад НӨАТ-ыг хэрэглэхдээ 10.0 сая ба түүнээс дээш борлуулалтын орлоготой аж ахуйн нэгж байгууллага, хувь хүн НӨАТ төлөгч байна гэж зааж өгсөн нь НӨАТ-ын үндсэн мөн чанарыг гажуудуулж Үндсэн хуулийн үзэл баримтлал, тодорхой зүйл, заалтыг зөрчихөд хүргээд байна.

Манай улс өнөөдрийн байдлаар ойролцоогоор 4000 субъект л НӨАТ тайлагнагч буюу төлөгч. Үлдсэн 28000 аж ахуйн нэгж, байгууллага, хэдэн арван мянган иргэд /хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид/ нь НӨАТ төлөгч биш.

Эдгээр иргэдийн нэрээр орж ирсэн барааны гааль дээр төлсөн НӨАТ нь улсын төсөвт шууд орсон боловч энэхүү иргэд маань НӨАТ төлөгч биш гэсэн ангилалд хамаарагдан НӨАТ-ын буцаан авалтын сангаас хүртэх эрхгүй юм. Жишээ нь, 2003 оны байдлаар дөнгөж 13 иргэн НӨАТ төлөгчөөр бүртгүүлсэн байна.

Хамгийн гол нь энэхүү барааг цааш нь авч дамжуулан борлуулж байгаа этгээд болон үйлдвэрлэлдээ түүхий эд материал болгон хэрэглэж байгаа үйлдвэрлэгч нар тухайн анхны иргэд нь НӨАТ-ын падан бичиж өгөөгүй гэдэг үндэслэлээр тэдгээрийн гааль дээр төлөгдсөн НӨАТ-ын зардлыг өөрөө төлөх НӨАТ-аасаа хасч чаддаггүй. Иймд тухайн барааны гааль дээр төлөгдсөн НӨАТ дээр дахин НӨАТ-ын татвар нэмж улмаар 2 удаа давхардсан НӨАТ-тайгаар эцсийн худалдан авагчид борлуулж тэдгээрийг хохироож байна.

Эсвэл тухайн барааг борлуулалтандаа оруулалгүйгээр орлогоо нуун дарагдуулж хуурамч тайлан баланс гаргах хууль бус үйлдэл рүү түлхэж байна. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэд энэхүү 10 сая төгрөгийн борлуулалтын орлогоны доогуур орох гэж чармайн нь бүгдийг гэмт хэрэгтэн болгох хууль зүйн үндэслэлийг бүрдүүлж байна. Ямар шалтгаанаар эцсийн худалдан авагч төлдөг НӨАТ-аас аж ахуйн нэгж, иргэд айгаад байна вэ.

НӨАТ-ын тайлан гаргах процессийг Татварын ерөнхий хууль, Нягтлан бодох бүртгэлийн хуулийн зохицуулалтын хүрээнд хэт хамааруулсанаас болж НӨАТ-ын тайлан гаргах явц нь хууль зүйн алдаанд хүргэсэн. Өөрөөр хэлбэл Татварын ерөнхий хуульд заасны дагуу НӨАТ-ын тайланг мөнгөн сууриар тайлагнах уу, эсхүл Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хуульд заасан бичлээн нийлүүлэгч, борлуулагч нягтлан бодох бүртгэлийн актрөл сууриар тайлангаа гаргах уу гэдэг нь ойлгомжгүй болсон.

Гэтэл Англи, АНУ-д НӨАТ төлөгч нь анх аж ахуйн нэгжээ бүртгүүлэхдээ НӨАТ төлөгчөөр бүртгүүлдэг. Гэхдээ "мөнгөн суурь", эсвэл "аккруэл суурь"-ийн аль нэгийг сонгодог. Мэдээж бүх аж ахуйн нэгж мөнгөн суурийг сонгохыг оролддог боловч ямар үйл ажиллагаа эрхлэхээс нь хамаараад татварын газар аль нэгээр нь сонгуулдаг. Өөрөөр хэлбэл энэ хоёр суурьт алинд нь хамаараад татварын газар аль нэгээр нь сонгуулдаг. Өөрөөр хэлбэл энэ хоёр суурьт алинд нь хамаарахаас шалтгаалж НӨАТ-ын гэрчилгээнд тухайн сонгосон суурийн кодыг тавиулж, НӨАТ-ын тайлан гаргах хугацааг 2, 3, 6, 12 сар гэх мэтээр нарийн тодорхой зааж өгдөг.

Харин Монгол Улсад мөрдөгдөж байгаа хуулийн хүрээнд мөнгөн аккруэл суурийн аль алиныг нарийвчлан тодорхойлоогүй, яаж хэрэглэх талаар тодорхой зохицуулалт байхгүй байгаа нь нэг талаас хууль хэрэглэх эрх бүхий албан тушаалтан өөрийн дүр зоргоор авирлах хууль зүйн боломжийг олгож байгаа, нөгөө талаас хувь хүн, аж ахуйн нэгж, байгууллага орлогоо нуун дарагдуулах зэргээр хар зах зээл бий болох хууль зүйн болон эдийн засгийн нөхцлийг бүрдүүлэх үндэслэл болсон НӨАТ-ын 9.3-ын "Жилийн 10 сая ба түүнээс доош төгрөгийн татварын ноогдоо борлуулалтын орлоготой үйлдвэр, үйлчилгээ эрхлэгчдийг нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлнө. Энэ заалт импортлогчдод хамаарахгүй." гэсэн заалт нь Үндсэн хуулийн Тавдугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг, Арван дөрөвдүгээр зүйлийн 1, 2 дахь хэсгүүдийг тус тус зөрчсөн байна" гэжээ.

Иргэн Б.Лхагважав Үндсэн хуулийн цэцэд хандаж 2006 оны 12 дугаар сарын 18-ны өдөр гаргасан нэмэлт мэдээлэлдээ:

"2007 оны 1 дүгээр сарын 1-нээс хүчин төгөлдөр үйлчлэх НӨАТ-ын тухай хуулийн болон одоо үйлчилж байгаа хуулиудын хооронд зарчмын ялгаа, өөрчлөлт байхгүй болно. Ялангуяа Үндсэн хуулийн цэцэд хандсан мэдээллийн шаардлагад дурдсан асуудал шинэ хуулинд зарчмын өөрчлөлгүйгээр тусгагдсан байна. Иймд Үндсэн хуулийн цэцэд өмнө гаргасан мэдээллийн хүрээнд шинэ хуулийн холбогдох заалтыг нэгтгэн шалгаж өгөхийг хүсье" гэжээ.

Хоёр. Үндсэн хуулийн цэцийн дунд суудлын хуралдаанд оролцож буй Улсын Их Хурлын итгэмжлэгдсэн төлөөлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүн Л.Пүрэвдорж, Ж.Батхуяг нар Үндсэн хуулийн цэцэд хандаж 2006 оны 12 дугаар сарын 5-ны өдөр гаргасан тэйлбартаа:

1. Төр нь үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдал, аж ахуйн бүх хэвшлийн болон хүн амын нийгмийн хөгжлийг хангах зорилгод нийцүүлэн

эдийн засгийг зохицуулна" гэсэн Үндсэн хуулийн Тавдугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийг зөрчсөн тухайд:

Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн 9.3 дахь заалт нь нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөх тодорхой нэг үндэслэлийг заасан. Энэхүү зохицуулалтаар үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдал алдагдсан, аж ахуйн бүх хэвшлийн болон хүн амын нийгмийн хөгжлийг хангах зорилгод харшилсан хууль зүйн нөхцөл байдал үүсгэсэн гэх үндэслэл нотолгоо харагдахгүй байна.

2. "Монгол Улсад хууль ёсоор оршин суугаа хүн бүр хууль, шүүхийн өмнө эрх тэгш байна" гэсэн Арван дөрөвдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, "Хүнийг үндэс угсаа, хэл арьсны өнгө, нас хүйс, нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ, эрхэлсэн ажил, албан тушаал, шашин шүтлэг, үзэл бодол, боловсролоор нь ялгаварлан гадуурхаж үл болно. Хүн бүр эрх зүйн этгээд байна" гэсэн Арван дөрөвдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийг тус тус зөрчсөн тухайд:

Иргэн Б.Лхагважав, Б.Баярсайхан нар Үндсэн хуулийн цэцэд өгсөн нэмэлт тайлбартаа "Манай улсад нэмэгдсэн өртгийн албан татварыг хэрэглэхдээ 10 сая ба түүнээс дээш борлуулалтын орлоготой аж ахуйн нэгж байгууллага, хувь хүн нэмэгдсэн өртгийн албан татвар төлөгч байна гэж зааж өгсөн нь нэмэгдсэн өртгийн албан татварын мөн чанарыг гажуудуулж Үндсэн хуулийн үзэл баримтлал тодорхой зүйл заалтыг зөрчихөд хүргээд байна" гэж үзжээ.

Татварын бодлогын хувьд тэгш байдал, тэгш эрхийн зарчим алдагдсан, ялгаварлан гадуурхах байдлыг бий болгож байгаа тухай асуудлыг хөндөн тавихдаа уг ялгаатай хандсан нөхцөл байдлын үндэслэлийг хууль зүйн талаас нь тодорхойлох ёстой.

Ижил бөгөөд харьцуулж болох нөхцөлтэй этгээдүүдийн хувьд хуулиар тэгш бүх байдал, ялгаварлыг бий болгосон бол түүнийг хүлээн зөвшөөрөх ёстой. Бидний нөхцөлд тухайлбал 50 /10 саяын босгоос дээш/ сая төгрөгт бизнес явуулж байгаа болон 5/10 саяын босгоос доош/ сая төгрөгийн хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж байгаа этгээдийг хооронд нь ижил бөгөөд харьцуулж болох түвшинд байна гэж үзэхгүй. Тиймээс тэдэнд үйл ажиллагааны цар хүрээ болоод өрсөлдөх чадварыг нь харгалзан хуулиар татварын өөр нөхцөлийг бий болгосон нь Үндсэн хуулийн оршилд заасан шударга ёсны зарчмаас эх үүсвэртэй юм. Татвар төлөгчдийн эрхэлж байгаа үйл ажиллагааны шинж чанар, цар хүрээ, хэмжээнээс хамаарч татварын ялгамжтай бодлогыг татвар төлөгчдөд хөнгөлөлт, чөлөөлөлт хэлбэрээр эдлүүлэх, татварын хувь хэмжээг ялгавартай тогтоогдлыг хүн бүр хууль шүүхийн өмнө эрх тэгш байх зарчим зөрчигдлөө, хөрөнгө чинээ,

ажил албан тушаалаар ялгаварлан гадуурхлаа гэж үзэж болохгүй.

Түүнчилэн аливаа татвар төлөлт, ногдуулалт, тайлагналтын процесс нь өөрөө татвар төлөгчид хүнд суртал, чирэгдэлгүй, шуурхай ойлгомжтой, хялбар, үр ашигтай, зардал бага байх зарчимд тулгуурладаг. Татварын бодлого зөв байх дээр дурдсан үндсэн ойлголтуудад үндэслэгдэн татварыг ялгамжтай тогтоох, түүний дотор 10 сая төгрөгөөс доош борлуулалтын орлоготой үйлдвэрлэл, ажил үйлчилгээг нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлсөн.

Дашрамд дурдахад нэмэгдсэн өртгийн албан татварын ийм хөнгөлөлт, чөлөөлөлт дэлхийн бүх оронд мөрдөгдөж байгаа билээ.

Иргэн Б.Лхагважав, Б.Батсүх нараас Үндсэн хуулийн цэцэд гаргасан нэмэлт тайлбарт 10 сая төгрөгөөс доош хэмжээгээр бараа импортлолсон этгээдэд албан татварын буцаан олголт хийхгүй байгааг дурджээ. Импортлогч нь хилээр оруулсан бүтээгдэхүүндээ нэмэгдсэн өртгийн татварыг төлж байгаа хэдий ч цааш худалдан борлуулахдаа нэмэгдсэн өртгийн татвартай үнээр худалддаг тул нэмэгдсэн өртгийн татвар ногдуулснаас эдийн засгийн хувьд импортлогчдоод хүлээх алдагдал байхгүй.

Мөн өргөдөлд "...импортлоход төлсөн нэмэгдсэн өртгийн татварыг үйлдвэрлэгчийн төлөх нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас хасалт хийхгүй байгаа, энэ байдлаас тайлан гаргахаас зайлсхийдэг, хууль бус үйлдлээ нуун дарагдуулдаг, нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тайлан гаргахад Нягтлан бодох бүртгэлийн хуулийн заалт зөрчигддөгөөс татвар төлөгчдийг хохирч байгаа нь энэхүү эрх зүйн орчинтой холбоотой" тухай дурджээ. Энэ нь дээрх хуулийн заалттай шууд холбоотой бус харин хуулийг хэрэгжүүлэх шатанд гарч байгаа алдаа дутагдалтай, ажил хариуцсан хүмүүсийн үйл ажиллагаатай холбоотой гэж үзэж байна. Хэрэв өргөдөлд дурдсан байдлаар татвар төлөгчдийг хохироож байгаа бол хуулийн дагуу асуудлыг эрх бүхий байгууллагад уламжлан шийдвэрлүүлэх ёстой.

Тиймээс Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын хуулийн 9.3 дахь заалт Үндсэн хуулийн холбогдох заалтыг зөрчөөгүй гэж үзэн энэхүү тайлбарыг Та бүхэнд гаргаж байна.

Гурав. Энэхүү маргааныг Цэцийн хуралдаан хэлэлцүүлэхээр бэлтгэх шатанд Үндэсний татварын ерөнхий газраас Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуульд 10 сая төгрөгийн босго тавих болсон эдийн засгийн үндэслэл, мөн энэ талаар холбогдох тооцоо судалгаа хийсэн эсэх

талаар тайлбар гаргуулсан. Үндэсний татварын ерөнхий газрын 2006 оны 12 дугаар сарын 27-ний өдрийн 1/1871 дүгээр албан бичгээр ирүүлсэн тайлбарт:

"Худалдааны албан татварын оронд Монгол улсад нэмэгдсэн Өртгийн албан татвар бий болгох бэлтгэл ажлын хүрээнд Дэлхийн банкнаас 1997 онд зөвлөх ирж ажиллан, холбогдох зөвлөмж өгч, хуулийн төслийг боловсруулсан байна.

Уг зөвлөмжид олон улсын нийтлэг зарчмын дагуу жижиг бизнесийг дараахь үндэслэлээр нэмэгдсэн өртгийн албан татварт хамруулахгүй байхаар бодож, нэмэгдсэн өртгийн албан татвар төлөх босго тогтоох нь зүйтэй гэж үзжээ. Үүнд:

-Нэмэгдсэн өртгийн албан татвартай ихэнхи оронд татварын нийт орлогын 85-90 хувийг татвар төлөгчдийн 10-15 хувь нь оруулдаг учраас олон жижиг татвар төлөгчидтэй ажиллах нь Татварын албаны хувьд зардал ихтэй.

-Жижиг бизнес эрхлэгчид нь ихэвчлэн төлбөр тооцоогоо бэлэн мөнгөөр хийдэг, татварын үүргийг тодорхойлоход шаардагдах бүртгэл хөтөлдөггүй буюу хөтлөх мэдлэг, чадваргүй байдаг.

Тухайн үед Дэлхийн банкны зөвлөх нэмэгдсэн өртгийн албан татварын бүртгэлийн босгыг 5.0 сая төгрөгөөр тогтоож, ингэснээр 900 орчим татвар төлөгч нэмэгдсэн өртгийн албан татвар төлөгчөөр бүртгүүлж, нийт татвар төлөгчөөс нэмэгдсэн өртгийн албан татвараар орж болох орлогын 80-95 хувийг бүрдүүлнэ гэж тооцож байсан байна.

Хуулийн төслийг 1998 онд УИХ-аар хэлэлцэж батлах явцад босгыг 15.0 сая төгрөгөөр тогтоосон бөгөөд энэ нь уг хууль шинээр хэрэгжиж байгаа тул тодорхой хугацаанд туршиж үзэх, хоёрдугаарт татварын алба уг хуулийн хэрэгжилтийг зохион байгуулахад цөөн тооны татвар төлөгчөөр /400-500 орчим/ эхлэх нь зүйтэй гэж үзсэн байна.

Харин нэмэгдсэн өртгийн албан татварын хууль тодорхой хугацаанд хэрэгжиж, зохих үр дүн өгч эхэлсэн учир Монгол Улсын Их Хурлын 1999 оны 5 дугаар сарын 12-ны өдрийн хууль босгыг 10.0 сая төгрөг болгон бууруулсан байна.

Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын хуулийн хэрэгжилтийн явцад нэмэгдсэн өртгийн албан татварын бүртгэлийн босгын талаар олон улсын байгууллагуудаас тодорхой санал зөвлөмж авч байсан болно.

Тухайлбал 2002 онд БНСУ-ын КОЙКА байгууллагын шугамаар ирж ажилласан зөвлөх "...

Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын бүртгэлийн босго өндөр байх нь бизнес эрхлэгчид борлуулалтын орлогоо нуух сөрөг нөлөөлтэй байж болох боловч, босгогүй болговол Монгол улсад нэмэгдсэн өртгийн албан татвар төлөгчийн тоо 400 хувиар, нэмэгдсэн өртгийн албан татвараар төсөвт орох орлого 1.8 хувиар тус тус нэмэгдэх ба энэ нь татварын албаны хувьд үр ашиггүй зардлыг ихэсгэнэ ..." гэж үзсэн байна.

ОУВС-аас 2005 онд ирж ажилласан зөвлөхүүд Монгол улсад нэмэгдсэн өртгийн албан татварын бүртгэлийн босго Азийн орнуудтай харьцуулахад бага байна гэж дүгнэсэн байна. Жишээ нь нэмэгдсэн өртгийн албан татварын бүртгэлийн босго Фижид 15000, Бангладешид 32609, Пакистанд 22700, Шриланкад 33000, Барбадос 30000, Монгол 8340 америк доллар байгаа юм байна.

Эдгээр байдлаас үзэхэд нэмэгдсэн өртгийн албан татварын бүртгэлийн босго тогтоох асуудал нь коуны өмнө захиргааны зардал үр ашигтай байх, татвар төлөгч нь нягтлан бодох бүртгэлийг стандартын дагуу хөтөлж хэвшсэн байх, төлбөр тооцоог бэлэн бусаар хийж хэвшсэн, өөрөө хэлбэл татварын алба хянаж чаддаг байх нөхцөл бүрдсэн байх ёстой юм.

Одоо мөрдөж байгаа нэмэгдсэн өртгийн албан татварын хуулийн дагуу борлуулалтын орлого нь нэмэгдсэн өртгийн албан татварын бүртгэлийн босгод хүрээгүй боловч, тодорхой шаардлага хангасан бол сайн дурын үндсэн дээр нэмэгдсэн өртгийн албан татвар төлөгч болох асуудал нээлттэй байгаа болно" гэжээ.

ҮНДЭСЛЭЛ:

1.Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуульд тодорхой хязгаарлалт тогтоож татвар төлөгч зарим этгээдийг нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлсөн нь Улсын Их Хурлын онцгой бүрэн эрхийн асуудал байх тул Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.7-д "Жилийн 10.0 сая ба түүнээс доош төгрөгийн борлуулалтын орлоготой үйлдвэрлэл, ажил, үйлчилгээ эрхлэгчид /импортлогчоос бусад/-ийг нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлнө" гэсэн нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавдугаар зүйлийн 4, Арван хоёрдугаар зүйлийн 1, 2 дахь хэсгийн заалтыг зөрчсөн гэх үндэслэл тогтоогдохгүй байна.

2.Харин хязгаарлалт тогтоохдоо сүүдрийн эдийн засгийг бууруулах, санхүүгийн илүү оновчтой тогтолцоог бий болгох, татвар төлөгчдийн хувьд илүү шударга нөхцөл байдлыг бүрдүүлэх явдалд Улсын Их Хурал цаашид анхаарлаа хандуулах шаардлагатай байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Жаран зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2, Үндсэн хуулийн цэцэд маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагааны тухай хуулийн 31 дүгээр зүйлийн 1, 2 дахь хэсгийн заалтыг удирдлага болгон

МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН ХУУЛИЙН НЭРИЙН ӨМНӨӨС ДҮГНЭЛТ ГАРГАХ нь:

1. Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.7-д "Жилийн 10.0 сая ба түүнээс доош төгрөгийн борлуулалтын орлоготой үйлдвэрлэл, ажил, үйлчилгээ эрхлэгчид /импортлогчоос бусад/-ийг нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлнө" гэж заасан нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Тавдугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийн "Төр нь үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдал, аж ахуйн бүх хэвшлийн болон хүн амын нийгмийн хөгжлийг хангах зорилгод нийцүүлэн эдийн засгийг зохицуулна", Арван дөрөвдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн "Монгол Улсад хууль ёсоор оршин суугаа хүн бүр хууль, шүүхийн өмнө эрх тэгш байна"; мөн зүйлийн 2 дахь хэсгийн "Хүнийг үндэс, угсаа, хэл, арьсны өнгө, нас, хүйс, нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ, эрхэлсэн ажил, албан тушаал, шашин шүтлэг, үзэл бодол, боловсролоор нь ялгаварлан гадуурхаж үл болно. Хүн бүр эрх зүйн этгээд байна" гэсэн заалтуудыг тус тус зөрчөөгүй байна.

2.Үндсэн хуулийн цэцэд маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагааны тухай хуулийн 36 дугаар зүйлийн 2-т заасны дагуу энэхүү дүгнэлтийг хүлээн авснаас хойш 15 хоногт багтаан хянан хэлэлцэж, хэрхэн шийдвэрлэсэн тухай хариу ирүүлэхийг Улсын Их Хуралд уламжисугай.

ХУРАЛДААН
ДАРГАЛАГЧ

Ж.БЯМБАДОРЖ

ГИШҮҮД

Н.ЖАНЦАН
Ч.ДАШНЯМ
Д.НАРАНЧИМЭГ
Ц.САРАНТУЯА

2006 оны 12 дугаар сарын 21-ний өдөр

Дугаар 51

Улаанбаатар хот

**ЭРҮҮГИЙН ХУУЛИЙН 148 ДУГААР ЗҮЙЛД
 ЗААСАН "БУСДЫН ЭД ХӨРӨНГИЙГ ЗАЛИЛАН МЭХЛЭЖ АВАХ"
 ГЭМТ ХЭРГИЙГ ИРГЭНИЙ ЭРХ ЗҮЙН ГЭРЭЭНИЙ ХАРИЛЦААНААС
 ҮҮССЭН МАРГААНААС ЯЛГАЖ, ЗӨВ ШИЙДВЭРЛЭХЭД
 АНХААРАХ ЗАРИМ АСУУДЛЫН ТАЛААР**

Эрүүгийн хуулийн 148 дугаар зүйлд заасан "Бусдын эд хөрөнгийг залилан мэхлэж авах" гэмт хэргийн гаралт өсч, энэ төрлийн гэмт хэргийг үйлдэхдээ иргэний эрх зүйн гэрээний харилцааг ашиглах байдлаар Монгол Улсын Үндсэн хуулийн тавьдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 4 дэх заалт, Шүүхийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.6.5 дахь заалтыг удирдлага болгон Улсын Дээд шүүхээс ТОГТООХ нь:

1. Эрүүгийн хуулийн 148 дугаар зүйлд заасан "...бусдын эд хөрөнгө..." гэдэг нь Иргэний хуулийн 84 дүгээр зүйлд тодорхойлсон өөр этгээдийн эзэмшил, өмчлөлд байгаа эд юмс байна.

2. Мөн зүйлийн "...өмчлөх эрх..." гэдэгт Иргэний хуулийн 101 дүгээр зүйлд заан тодорхойлсон, өмчлөгч нь бусад этгээдэд хууль буюу гэрээгээр олгогдсон эрхийг зөрчихгүйгээр, хуулиар тогтоосон хэмжээ, хязгаарын дотор өмчлөлийн зүйлээ өөрийн үзэмжээр чөлөөтэй эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах бөгөөд аливаа халдлагаас хамгаалах эрхийг ойлгоно.

3. Мөн зүйлийн "...хуурч мэхлэх арга..." гэдэг нь бусдын эд хөрөнгө, түүнийг өмчлөх эрхийг өөртөө хууль бусаар олж авахын тулд үгээр буюу үйлдлээр, бодит байдлыг гуйвуулах, нуун дарагдуулах, эсхүл зохиомол байдлыг зориудаар бий болгох замаар эзэмшигч, өмчлөгчийг төөрөгдүүлэхийг хэлнэ.

Хуурч мэхлэх арга нь худал хэлэх, хуурамч баримт бичиг, факс, дүрс болон дуу авианы бичлэг, техник хэрэгсэл, компьютерийн мэдээлэл, сүлжээ ашиглах буюу тусгай албаны хувцас, хэрэглэл, цол, тэмдэг хэрэглэж зориудаар төөрөгдүүлэх, дутуу буюу зориулалтын бус, эсхүл хуурамч буюу чанарын доголдолтой эд зүйлээр төлбөр хийх зэргээр илэрнэ.

4. Мөн зүйлийн "...итгэл эвдэх арга..." гэдэг нь гэрээний буюу гэрээний бус харилцаагаар итгэмжлэн олгосон бусдын эд хөрөнгө, эсхүл түүнийг өмчлөх эрхийг өөртөө хууль бусаар олж авахын тулд итгэмжлэлээр олгогдсон бүрэн эрхийг

санаатайгаар зөрчиж, ашиглах замаар эзэмшигч, өмчлөгчийг төөрөгдүүлэхийг хэлнэ.

Итгэл эвдэх арга нь гол төлөв хоёр талын итгэлцэлд үндэслэгдэж, эд хөрөнгө хөлслөх, зээл өгөх авах, худалдах-худалдан авах, ажил гүйцэтгэх, барьцаа, батлан даалт, баталгаа, даатгал, итгэмжлэл зэрэг иргэний эрх зүйн гэрээгээр халхавчлах буюу шан харамж өгөх, ашиг хүртээхийг амлах гэх мэтээр олж авсан итгэлийг ашиглаж иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын эд хөрөнгө, эсхүл түүнийг өмчлөх эрхийг өөртөө олж авах хэлбэрээр илэрнэ.

5. Мөн зүйлийн "...бусдын эд хөрөнгө, эсхүл түүнийг өмчлөх эрхийг хуурч мэхлэх, итгэл эвдэх аргаар олж авсан..." гэдэгт өөр этгээдийн өмчлөл, эзэмшилд байгаа эд юмс, түүнийг хуулиар тогтоосон хэмжээ, хязгаарын дотор өөрийн үзэмжээр чөлөөтэй эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхийг зөрчиж, үгээр буюу үйлдлээр бодит байдлыг гуйвуулах, итгэмжлэлээр олгогдсон бүрэн эрхийг зөрчих замаар эзэмшигч, өмчлөгчийг төөрөлдүүлсний үндсэн дээр түүний зөвшөөрлийн дагуу хариу төлбөргүйгээр, өөрийн өмчлөлд авч байгаа, шунахай сэдэлттэй, шууд санаатай үйлдлийг ойлгоно.

6. Бусдын эд хөрөнгө, эсхүл түүнийг эзэмших, өмчлөх эрхийг буцааж өгөхгүй, хариу төлбөр огт хийхгүй, эсхүл хагасан нь хийнэ гэсэн субьектив санаа зорилго гэмт этгээдийн хувьд гэмт үйлдлээ хэрэгжүүлж эхлэхээс өмнө бий болсон байдгаараа залилан мэхлэх гэмт хэрэг нь гэрээний харилцаанаас үүссэн маргаанаас ялгагдана.

7. Гэрээний харилцаа нь Иргэний хууль тогтоомжийн дагуу үүсч, гэрээний биелэлтийн талаар мэдээлэл солилцож, харилцан гомдлын шаардлага гаргаж, гэрээгээ дүгнэж байсны эцэст эрсдэлд орсны улмаас үүссэн маргааныг, өөрөөр хэлбэл, гэрээний эрсдэлийг залилан мэхлэх гэмт хэрэг гэж үзэхгүй.

Харин гэрээгээр хүлээсэн үүрэг нь биелэгдэх боломжгүй болмогц түүгээр шалтгаглаж бусдын эд хөрөнгө, эсхүл түүнийг өмчлөх эрхийг бүгдийг буюу заримыг шилжүүлэхгүй байх гэмт санаа зорилго төрж, үүнийгээ хэрэгжүүлэхийн тулд эзэмшигч, өмчлөгчийг төөрөгдүүлэх замаар хуурч мэхлэх, итгэл эвдэх, тодорхой үйлдэл хийсэн нь

хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах ажиллагааны явцад тогтоогдвол залилан мэхлэх гэмт хэрэг гэж үзэж, эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.

8. Байгалийн давагдашгүй хүч, нийгэм, эдийн засгийн харилцааны зохицуулалтын өөрчлөлт, гэнэтийн осол, өвчин эмгэг, хорио цээр зэрэг талуудаас үл шалтгаалах хүчин зүйл буюу нөхцөл байдал урьдчилан тооцоолох боломжгүйгээр гэнэт өөрчлөгдсөний улмаас гэрээний үүрэг биелэгдээгүйг залилан мэхлэх гэмт хэрэг гэж үзэхгүй.

9. Залилан мэхлэж авах гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний объектив талын шинж болох хуурч мэхлэх буюу итгэл эвдэх нь бусдын эд хөрөнгө, эсхүл түүнийг өмчлөх эрхийг өөртөө олж авах санаа зорилго агуулж, үүнд чиглэсэн идэвхтэй үйлдлээр илэрдэг тул хуурч мэхлэх, итгэл эвдэх ямар нэгэн үйлдэл хийгээгүй бол гэмт хэрэгт тооцохгүй.

10. Залилан мэхлэж авах гэмт хэргийн халхавч болсон гэрээ хэлцэл нь хуурч мэхлэх, итгэл эвдэх арга дээр үндэслэгдсэн, шунахай сэдэлтээр, дан ганцаар ашиг олох, гэрээнд оролцогч нөгөө талаа хохироох зорилгоор хийгдсэн байдаг бол иргэний эрх зүйн гэрээний харилцаа нь талуудын чөлөөт байдал, тэгш эрх, харилцан тодорхой үр дүнд хүрэхийн тулд хийгддэг учир гэрээ анхнаасаа биелэгдэх бодит боломжгүй байсан нь тогтоогдсон, үүнийгээ гэрээний нэг тал урьдчилан мэдсээр байж байгуулсан, нөгөө тал /хохирогч/ нь мэдээгүй буюу мэдэх боломжгүй байсан бол залилан мэхлэх гэмт хэрэг гэж үзнэ.

11. Бусдын эд хөрөнгийг зээл нэрээр халхавчлан залилан мэхлэж авах нь уг зээлийг буцааж төлөх бодит баталгаагүй, тухайлбал, барьцааны хөрөнгөгүй, хөрөнгө нь байлаа ч гэсэн эрхийн зөрчилтэй, тухайн эд хөрөнгийг барьцаалах бүрэн эрхгүй этгээд барьцаалсан, түүнчлэн Иргэний хуульд заасан барьцааны гэрээ байгуулах журмыг санаатай эрсчен байдаг зэргээр иргэний эрх зүйн зээлийн гэрээнээс ялгагдана.

12. Гэрээний үүргийн биелэлтийг баталгаажуулах зорилгоор барьцааны гэрээ байгуулж, барьцаалсан эд хөрөнгө нь үүрэг гүйцэтгүүлэгч гэрээний үүргийн шаардлагаа хангуулж авахад ямар нэгэн саад бэрхшээлгүй, боломжтой байх ёстой тул барьцааны эд хөрөнгө үүрэг гүйцэтгүүлэгчийн шаардлагыг анхнаасаа хангах боломжгүй байсан ба энэ байдлыг үүрэг гүйцэтгэгч мэдэж, санаатайгаар нуун далдласан нь тогтоогдвол залилан мэхлэх гэмт хэрэг гэж үзнэ.

13. Худалдах-худалдан авах гэрээгээр худалдагч нь биет байдлын доголдолгүй, эрхийн зөрчилгүй эд хөрөнгө, түүнтэй холбоотой баримт бичгийг худалдан авагч буюу хүлээн авагчид

шилжүүлэх, худалдан авагч нь тохирсон үнэ хөлсийг төлдөг бол залилан мэхлэх гэмт хэргийн үед шунахай сэдэлтээр, өөртөө ашиг олох субъектив санаа зорилгоор чанар муутай, эсхүл иж бүрдэл дутуу бүтээгдэхүүн буюу гэрээнд зааснаас цөөн тооны бүтээгдэхүүн нийлүүлэх, үнийг дутуу төлөх зэргээр бусдын эд хөрөнгийг хуурч мэхлэх, итгэл эвдэх аргаар, хууль бусаар шилжүүлж авдгаараа ялгагдана.

14. Худалдах-худалдан авах, түрээслэх, эд хөрөнгө хөлслөх гэрээгээр халхавчлан бусдын эд хөрөнгийг залилан мэхлэж авах гэмт хэрэг нь анхнаасаа хууль, гэрээнд заасан эд хөрөнгийг нийлүүлэхгүй, үнэ болон хөлсийг зохих журмаар төлөхгүй байх гэсэн субъектив санаа зорилгыг агуулж, түүнийгээ хэрэгжүүлсэн байдаг төдийгүй чанар муутай буюу иж бүрдэл дутуу бүтээгдэхүүн санаатай нийлүүлж өөртөө ашиг олсон, төлбөрийг төлөх боломжтой атлаа зориуд дутуу төлсөн зэрэг хэлбэрээр илэрнэ.

15. Иргэний хуулийн 56 /Хүчин төгөлдөр бус байх хэлцэл/, 57 /Хүчин төгөлдөр бус гэж тооцож болох хэлцэл/, 58 /Ноцтой төөөргдлийн улмаас хийсэн хэлцэл/, 59 /Хууран мэхэлж хийсэн хэлцэл/, 60 /Хүч хэрэглэж хийсэн хэлцэл/ дугаар зүйлд тус тус заасан хэлцлээс үүссэн маргаанд шунахай сэдэлтээр, бусдын эд хөрөнгө, эсхүл түүнийг эзэмших эрхийг хуурч мэхлэх буюу итгэл эвдэх аргаар олж авах гэсэн гэмт санаа зорилго байдаггүй тул уг хэлцлүүдээс үүссэн маргаан болгон гэмт хэрэг болохгүй. Харин дээрхи хэлцлүүдээр халхавчлан шунахай сэдэлтээр хуурч мэхлэх буюу итгэл эвдэх аргаар бусдын эд хөрөнгө, эсхүл түүнийг өмчлөх эрхийг хууль бусаар авсан бол залилан мэхлэх гэмт хэрэг гэж үзнэ.

16. Залилан мэхлэж авах гэмт хэрэг нь бусдын эд хөрөнгө, эсхүл түүнийг өмчлөх эрхийг өөрийн мэдэлд авч захиран зарцуулах бодит боломж бүрдсэнээр төгс үйлдэгдсэн тооцно.

17. Залилан мэхлэж авах гэмт хэргийг үйлдэхдээ хуурамч баримт бичиг, тамга тэмдэг, хэвлэмэл маягт болон компьютерийн программ, сүлжээ, төхөөрөмж зэргийг ашигласан тохиолдолд нийлмэл гэмт хэрэг гэж үзэж Захиргааны журмын болон компьютерийн мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэгээр давхар зүйлчлэхгүй.

Харин хуурамч баримт бичиг, тамга тэмдэг, хэвлэмэл маягт болон компьютерийн программ, сүлжээ, төхөөрөмж зэргийг мэдсээр байж залилан мэхлэх гэмт хэрэг үйлдэхэд ашиглуулсан этгээдийг энэ хэргийн хамтран оролцогч гэж үзэж эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.

18. Залилан мэхлэж авах гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирлын хэмжээг хуурч мэхлэх, итгэл эвдэх аргаар бусдад учруулсан шууд

хохирлоор тодорхойлно. Харин шууд бус хохирлыг энэ гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирлын хэмжээнд оруулан тооцохгүй бөгөөд түүгээр хэргийн зүйлчлэлийг өөрчлөхгүй.

19. Хохирогч нь өөрт зайлшгүй орох байсан орлогоо Иргэний хуулийн дагуу нэхэмжлэх эрхтэй бөгөөд ийнхүү гаргасан нэхэмжлэлийг эрүүгийн хэрэгтэй нь хамтатган шийдвэрлэнэ. Иргэний нэхэмжлэлийн тооцоог бүрэн хийх боломжгүй бол Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 122 дугаар зүйлийн 122.3-т зааснаар иргэний хэрэг хянан шийдвэрлэх журмаар нэхэмжлэлээ гаргахыг хохирогчид мэдэгдэнэ.

20. Бусдын өмчлөх эрхийг хуурч мэхлэх, итгэл эвдэх аргаар олж авсан тохиолдолд уг эрхээр

баталгаажсан эд хөрөнгийн зах зээлийн үнэлгээгээр бодит хохирлыг тооцно.

Өмчлөх эрхийг үнэлж болохгүй тохиолдолд залилан мэхлэх гэмт хэргийг энгийн бүрэлдэхүүнтэй гэж үзнэ.

21. Гэрээний харилцаагаар халхавчлан бусдын эд хөрөнгийг залилан мэхлэж авах гэмт хэргийг мөрдөн шалгах, хянан шийдвэрлэхэд хуурч мэхлэх, итгэл эвдэх аргаар бусдын эд хөрөнгө, эсхүл түүнийг өмчлөх эрхийг олж авах гэсэн субъектив санаа зорилготой байсан эсэхийг заавал тогтоосон байвал зохино.

ЕРӨНХИЙ ШҮҮГЧ

С.БАТДЭЛГЭР

ШҮҮГЧ

С.НЯМЖАВ

МОНГОЛ УЛСЫН ДЭЭД ШҮҮХИЙН ТОГТООЛ

2006 оны 12 дугаар сарын 21-ний өдөр

Дугаар 52

Улаанбаатар хот

БАНКНЫ БОЛОН БАНК БУС САНХҮҮГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ЗАРИМ ЗҮЙЛ, ЗААЛТ, ХЭСГИЙГ ТАЙЛБАРЛАХ ТУХАЙ

Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хууль, Банкны тухай хууль, Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг нэг мөр ойлгож, зөв хэрэглэх явдлыг хангах зорилгоор Монгол Улсын Үндсэн хуулийн тавьдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 4 дэх заалт, Шүүхийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.6.5 -д заасныг удирдлага болгон Улсын Дээд шүүхээс ТОГТООХ нь:

1.Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хуулийн зарим зүйл, хэсэг, заалтыг дор дурдсанаар тайлбарласугай.

1.1.Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хууль /цаашид Хууль гэх/-ийн 8 дугаар зүйлийн 2-т заасан “**төгрөгийг орлох төлбөрийн бусад хэрэгслэл**” гэдгийг төлбөрийн карт, чек, эзэлжих тусгай эрх зэрэг олон улсын хэмжээнд хүлээн зөвшөөрөгдсөн бэлэн бус төлбөр тооцооны хэрэгслэлүүд гэж ойлгоно.

1.2.Хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 5-д заасан “**банкнаас олгох зээлийн үлдэгдэлд хязгаарлалт хийх**” гэдэг нь Монголбанк энэ зүйлийн 1-ээс 4-т заасан хэрэгслийг ашигласан боловч үр дүнд хүрээгүй тохиолдолд банкнаас иргэн, хуулийн этгээдэд олгох зээлийн хязгаарлалт хийх үйл ажиллагааг хуулийн 16 дугаар зүйлд заасан зохицуулалтын дагуу хэрэглэхийг хэлнэ.

1.3.Хуулийн 16 дугаар зүйлд заасан “**монгоны нийлүүлэлтийг зохицуулах бодлогын**

хэрэгслийг хангалтгүй гэж үзсэн тохиолдол” гэдэгт хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 1-ээс 4-т заасан хэрэгслийг Монголбанк ашигласан боловч банк тогтоосон журмын дагуу зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлт болон заавал байлгах нөөцийн шаардлагыг хангаагүй, төлбөрийн чадваргүй болсон буюу болж болзошгүй байгаа нөхцөлийг ойлгоно.

1.4.Хуулийн 17 дугаар зүйлийн 2-т заасан “**зах зээлийн тухайн үеийн нөхцөл байдал нийцэж байвал**” гэдгийг Засгийн газраас гаргасан өрийн бичгийн хүү нь Монголбанкны үнэт цаасны хүүгийн хувь хэмжээтэй адил байх шаардлагагүй боловч зах зээл дээр тухайн үнэт цаасыг худалдан авах бусад хөрөнгө оруулагч цөөн эсхүл тийм хөрөнгө оруулагч байхгүй бол Монголбанк тухайн өрийн бичгийн хөрвөх чадварыг хангах зорилгоор худалдах, худалдан авч болох нөхцөлийг ойлгоно.

1.5.Хуулийн 20 дугаар зүйлийн 1-д заасан “**Монголбанкин дахь тухайн банкны харилцах дансаар дамжуулан гүйцэтгэнэ**” гэдэг нь банк хоорондын төлбөр тооцоог хуулийн 12 дугаар зүйлийн 3-т заасан заавал байлгах нөөцийн тодорхой хэсгийг төвлөрүүлэх зориулалттай Монголбанкин дахь харилцах дансаар Монголбанкнаас баталсан журмын дагуу гүйцэтгэхийг хэлнэ.

1.6.Хуулийн 23 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 3-т заасан “**оөрийн ажилтанд хууль тогтоомжийн дагуу санхүүгийн тусламж үзүүлэх, зардлыг гаргах**” гэдэгт хуулийн 37 дугаар зүйлийн

2-т заасны дагуу урьдчилан байгуулсан сангаас Монголбанкны ажилтнуудын эрхэлж буй ажлын онцлогоос хамаарч тэднийг эдийн засаг, санхүүгийн хувьд бусдаас хараат бус байлгах нөхцөлийг бүрдүүлэх, нийгмийн баталгааг нь хангах зорилгоор тогтоосон журмын дагуу тусламж үзүүлэх, зардал гаргахыг ойлгоно.

1.7. Хуулийн 23 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 4-т заасан **"Банкны төлбөрийн чадварт гарсан хүндрэл"** гэдгийг тухайн банк Банкны тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 1, 2-т зааснаар заавал байлгах нөөц, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар, хадгаламж эзэмшигч, харилцагчийн мөнгөн хөрөнгийг анхны шаардлагаар гаргаж өгөх, шилжүүлэх, өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээ, эзэл төлөгдөхөд учирч болзошгүй алдагдлаас хамгаалах сан, гадаад валютын болон бусад зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг Монголбанкнаас тогтоосон журмын дагуу биелүүлэх шаардлагыг хангаагүйгээс төлбөрийн чадваргүй болж болзошгүй байдлыг хэлнэ.

Мөн зүйл, заалтын **"Банкны тогтолцоо, төлбөр тооцооны тогтолцооны шинж чанартай эрсдэлийг үүсгэж болзошгүй болсон"** гэдэгт тухайн нэг банкны төлбөрийн чадварт гарсан хүндрэл нь нийт банкны системийг хямралд оруулж болзошгүй байхыг ойлгоно.

Мөн зүйл, заалтын **"онцгой дэглэм тогтоосон"** гэдэгт Банкны тухай хуулийн зургадугаар бүлэгт заасан үйл ажиллагаа хамаарна.

1.8. Хуулийн 25 дугаар зүйлийн 1-д заасан **"хянан шалгагч нь Улсын байцаагчийн эрх эдлэн"** гэдгийг Монголбанкны хянан шалгагч нь хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2-т заасны дагуу томилогдсон үеэсээ эхлэн улсын байцаагчийн эрхийг эдлэн гэж ойлгоно.

1.9. Хуулийн 31 дүгээр зүйлийн 2-т заасан **"Монголбанк Засгийн газраас хараат бус байна"** гэдэг нь Монголбанкнаас Засгийн газартай харилцах үйл ажиллагаа нь хуулийн 17, 18, 31 дүгээр зүйлүүд, 21 дүгээр зүйлийн 5-д заасан зохицуулалтаар хягааруулагдах ба хуульд зааснаас өөр хэлбэрээр Засгийн газар Монголбанкны үйл ажиллагаанд оролцохгүй болохыг хэлнэ.

1.10. Хуулийн 32 дугаар зүйлийн 2-т заасан **"Монголбанк хяналтын чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ хуулийн дагуу үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа банкны дотоод хэрэгт хөндлөнгөөс оролцохгүй"** гэдэг нь Монголбанкнаас банканд тавих хяналтыг хуулийн дөрөвдүгээр бүлэгт заасны дагуу хэрэгжүүлэхдээ хуулиар тогтоосон бүрэн эрхээ хэтрүүлэхгүй байхыг хэлнэ.

2. Банкны тухай хуулийн зарим зүйл, хэсэг, заалтыг дор дурдсанаар тайлбарласугай.

2.1. Хуулийн 6 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 9-д заасан **"банкнаас гаргах үнэт цаас"**

гэж банк нь өөрийн төлбөрийн чадварт гарсан цаг үеийн хүндрэлийг арилгах зорилгоор гаргасан, мөнгөний болон хөрөнгийн зах зээл дээр арилжаалагдах, Үнэт цаасны хорооноос зөвшөөрөгдсөн, тодорхой хугацаанд тодорхой хэмжээний хүү төлөхөөр амласан өрийн бичиг, хувьцаа зэргийг хэлнэ.

2.2. Хуулийн 7 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 1-д заасан **"тухайн этгээд өөрийн нууцыг задруулахыг бичгээр зөвшөөрсөн"** гэдэгт данс эзэмшиж байгаа иргэн, хуулийн этгээд нь өөрийн данстай холбоотой мэдээ, мэдээллийг гуравдагч этгээдэд гаргаж өгөхийг бичгээр зөвшөөрсөн байх ба уг бичгийн зөвшөөрөл нь данс эзэмшигчийн баталгаат гарын үсгээр баталгаажсан, хуулийн этгээдийг төлөөлөх эрх бүхий этгээдийн гарын үсэг зурагдсан, тамга, тэмдэг дарагдсан, баримт бичгийн бүрдэл хангагдсан байхыг ойлгоно.

2.3. Хуулийн 7 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийн 1-д заасан **"дангаараа буюу бусадтай хамтран санхүүгийн зах зээл дээр ноёрхох, өөр хоорондоо, эсхүл гуравдагч этгээдэд шударга бусаар давуу байдал бий болгоход чиглэсэн үйл ажиллагаа явуулах, ийм үйл ажиллагаанд оролцох"** гэдэгт энэ зүйл, хэсэгт заасан үйл ажиллагаанаас гадна Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, төлбөр тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу банкнууд хамтран тодорхой төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлсний үр дүнд төсөл хэрэгжүүлэгч гуравдагч этгээдэд шударга бусаар давуу байдал бий болгох тохиолдлыг нэгэн адил хамааруулна.

2.4. Хуулийн 7 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийн 3-т заасан **"өөрийн үйл ажиллагааны талаар буруу ташаа зар сурталчилгаа хийх, мэдээлэл өгөх"** гэдэгт хууль тогтоомж, Монголбанкнаас тогтоосон журмын дагуу гаргавал зохих тайлан, тэнцэл болон бусад мэдээ, түүнчлэн мөн хуулийн 6 дугаар зүйлд заасан үйл ажиллагаа, түүний дотор хадгаламж, зээлийн хүү, зээлийн чанар зэрэг асуудлаар бодит байдалд нийцэхгүй сурталчилгаа, мэдээллийг холбогдох байгууллагад өгөх, олон нийтэд тараахыг хамруулан ойлгоно.

2.5. Хуулийн 10 дугаар зүйлийн 3-т заасан **"төлбөр тооцооны үйлчилгээний холсний банк өөрөө тогтооно"** гэдэг нь тухайн банкнаас явуулж байгаа ажил үйлчилгээний үнэ тарифыг тухайн банкны удирдах төв байгууллагаас албан ёсоор батлан гаргахыг хэлнэ.

2.6. Хуулийн 11 дүгээр зүйлд заасан **"гуравдагч этгээдэд гэрээний дагуу батлан даалт гаргаж болно"** гэдгийг банк өөрийн зээлдэгчээс бусад этгээдэд өөрийн хөрөнгөөр Иргэний хуулийн 458-465 дугаар зүйлүүдэд заасан шаардлагыг

хангасан, Банкны тухай хуулийн 16 дугаар зүйлд заасан хэмжээ хязгаарт багтсан батлан даалт гаргахыг ойлгоно.

Иргэний хуулийн 457 дугаар зүйлд заасан банкны баталгааны гэрээ нь энэ зүйлд хамаарахгүй.

2.7. Хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 1-д заасан **"хөрөнгийн зах зээл дээр арилжаалагдах үнэт цаас"** нь Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуульд нийцүүлэн Үнэт цаасны хорооноос тодорхойлогдсон байна.

2.8. Хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 3-т заасан **"дүрмийн санг банкны зээлээр бүрдүүлсэн"** гэдэг нь банкны дүрмийн сангийн дансанд хуримтлуулж бүрдүүлсэн хөрөнгө бүхэлдээ эсхүл түүний тодорхой хэсэг нь банкнаас авсан зээлээр байхыг хэлнэ.

2.9. Хуулийн 25 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсгийн 4-т заасан **"бизнесийн нэр хүнд нь банкныг удирдахад харшлахгүй байх"** гэдэг нь Төлөөлөн Удирдах Зөвлөлийн дарга, гишүүн нь урьд өмнө банк болон бусад хуулийн этгээдийг удирдан ажиллаж байхдаа байгууллагадаа хохиролтой хэлцэл хийсний улмаас, эсхүл бусад шалтгаанаар санхүү, төлбөрийн чадварыг нь доройтуулж, татан буулгах, түүнчлэн дамлууруулахад хүргэснээс үүний улмаас харилцагч тал их хэмжээний хохирол хүлээж байгаагүй зэргийг хэлнэ.

2.10. Хуулийн 27 дугаар зүйлийн 2-т заасан **"дүрмийн сангийн хэмжээг улсын эдийн засгийн байдал, мөнгөний ханш уналт, тухайн банкны төлбөрийн чадвар, эрхлэх үйл ажиллагааны онцлогийг харгалзан Монголбанк нэмэгдүүлэн тогтоож болно"** гэсний дагуу Монголбанк тухайн банк болон нийт банкнуудын дүрмийн сангийн хэмжээг Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалаар зөвхөн энд заасан шалтгаан, үндэслэлээр нэмэгдүүлэн тогтоож болно.

Харин шинээр банк үүсгэн байгуулахад нийт банкны дүрмийн сангийн хэмжээг тогтоосон Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн хамгийн сүүлийн тушаалаар батлагдсан хэмжээгээр дүрмийн сангаа бүрдүүлнэ.

2.11. Хуулийн 27 дугаар зүйлийн 9-д заасан **"банкны хувь нийлүүлэгч дүрмийн санд**

оруулсан хөрөнгөө Монголбанкны зөвшөөрлөөр худалдах, өв залгамжлах, бэлэглэх, гэрээслэхээс өөрөөр буцааж авахыг хориглоно" гэдгийг банкны хувь нийлүүлэгч буюу банкны дүрмийн санд хувь оруулсан эсхүл хувьцаа худалдан авч эзэмшсэн иргэн, хуулийн этгээд дүрмийн санд оруулсан хөрөнгөө зөвхөн энэ зүйлд заасан арга, хэлбэрээр захиран зарцуулах эрхтэй гэж ойлгоно.

Харин хувь нийлүүлэгч дүрмийн санд оруулсан хөрөнгөө бусдад худалдах, өв залгамжлах, бэлэглэх, гэрээслэх хэлбэрээр захиран зарцуулах тохиолдолд хувь нийлүүлэгчдийн бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт орох тул хуулийн 27 дугаар зүйлийн 11-д заасны дагуу тухайн банкнаас Монголбанканд заавал мэдэгдэж, зөвшөөрөл авна.

2.12. Мөн зүйлийн 10-т заасан **"банкны хувь нийлүүлэгч дүрмийн санд оруулсан хувь хөрөнгийнхөө хэмжээгээр санхүүгийн хариуцлага хүлээж, алдагдлыг нөхөн"** гэдгийг тухайн банк төлбөрийн чадваргүй болсон тохиолдолд хувь нийлүүлэгчийн банкны дүрмийн санд оруулсан хөрөнгийн хэмжээгээр банкны төлбөрөөс хариуцаж, банкны алдагдлыг нөхөн төлнө гэж ойлгоно.

2.13. Хуулийн 35 дугаар зүйлийн 5-д заасан **"банкны үйл ажиллагааны ердийн эрсдэлд хамруулж болох хохирол"** гэдэгт бүрэн эрхт төлөөлөгчийн гэм буруутай үйл ажиллагаатай холбоогүйгээр гарсан алдагдал, давагдашгүй хүчин зүйлийн улмаас учирсан хохирол, төрөөс авч хэрэгжүүлж байгаа эдийн засаг, санхүүгийн арга хэмжээг тухайн банканд хэрэгжүүлэх болон бүрэн эрхт төлөөлөгч үйл ажиллагаагаа явуулахтай холбогдон гарсан төлөвлөгдөөгүй нэмэгдэл зардлууд хамаарна.

3. Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг дор дурдсанаар тайлбарласугай.

3.1. Хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.7-д заасан **"хувьцаа эзэмшигчдийн орлогын мэдүүлэг"** нь тухайн хувьцаа эзэмшигчийн харъяалагддаг татварын байгууллагаар тодорхойлогдон баталгаажсан байна.

“**төлбөрийн чадваргүй болсон**” гэдгийг Дампуурлын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлд заасны дагуу тухайн ББСБ нь өөрийн хөрөнгийн 10-аас доошгүй хувьтай тэнцэх хэмжээний бусдын өмнө хүлээсэн үүргээ хууль буюу гэрээнд заасан хугацаанд биелүүлэх боломжгүй болсныг ойлгоно.

“**төлбөрийн чадваргүй болж болзошгүй**” гэдэг нь ББСБ-ын санхүүгийн хүндрэл нь бусдын өмнө хүлээсэн үүргээ хууль буюу гэрээнд заасан хугацаанд биелүүлэх, цаашдын үйл ажиллагаагаа санхүүгийн дэмжлэггүйгээр үргэлжлүүлэн явуулах боломжгүй болох бодит нөхцөл бүрдсэн байхыг хэлнэ.

“**санхүүгийн онц хүндрэлтэй байдал орж болзошгүй**” гэдэгт тухайн ББСБ-ын үйл ажиллагааг хэвийн явуулахад шаардлагатай хөрөнгийн эх үүсвэр илт багассанаас харилцагчдад үйлчилгээ үзүүлэх боломжгүй болох, төлбөрийг түргэн гүйцэтгэх чадваргүй болох бодит нөхцөл бүрдэхийг ойлгоно.

3.11. Хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3-т заасан “**нийтэд мэдээлнэ**” гэдгийг телевиз, радио,

өдөр тутмын сонин зэрэг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр олон нийтэд тараахыг ойлгоно.

3.12. Хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1.8., 20.1.9-д тус тус заасан:

“**хуурамч мэдээлэл**” гэдэгт бодит бус баримт, мэдээллийг тайлан, мэдээлэлд тусгасан болон зар сурталчилгаа тараасан байхыг ойлгоно.

“**худал мэдээлэл**” гэдэгт огт байхгүй, оргүй, зохиомол баримт, мэдээг тайлан мэдээлэлд тусгасан, мөн зар сурталчилгаанд оруулан тараасан байхыг хэлнэ.

“**ташаа мэдээлэл**” гэдэгт өөрийн үйл ажиллагааны тоо баримтыг тайлан мэдээлэл, зар сурталчилгаанд үнэн зөв тусгасан боловч түүний мөн чанар, үзүүлэлтийг өөр утга, агуулгаар тайлбарлан бусдад бодит байдлаас өөр ойлголт төрүүлэхийг хэлнэ.

ЕРӨНХИЙ ШҮҮГЧ
ШҮҮГЧ

С.БАТДЭЛГЭР
А.ДОРЖГОТОВ
Л.БЯМБАА

МОНГОЛ УЛСЫН ДЭЭД ШҮҮХИЙН ТОГТООЛ

2006 оны 12 дугаар сарын 21-ний өдөр

Дугаар 53

Улаанбаатар хот

ИРГЭНИЙ ХУУЛИЙН 44, 45, 46 ДУГААР БҮЛЭГ, БАНК, ЭРХ БҮХИЙ ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДИЙН МӨНГӨН ХАДГАЛАМЖ, ТӨЛБӨР ТООЦОО, ЗЭЭЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ЗАРИМ ЗҮЙЛ, ЗААЛТЫГ ТАЙЛБАРЛАХ ТУХАЙ

Монгол Улсын Иргэний хуулийн 44, 45, 46 дугаар бүлэг, Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, төлбөр тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг нэг мөр ойлгож, зөв хэрэглэх явдлыг хангах зорилгоор Монгол Улсын Үндсэн хуулийн тавьдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 4 дэх заалт, Шүүхийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.6.5-д заасныг удирдлага болгон Улсын Дээд шүүхээс ТОГТООХ нь:

НЭГ. ТӨЛБӨР ТООЦОО

1.1. Иргэний хуулийн 445 дугаар зүйлийн 445.1-д заасан “**бэлэн бусаар хийх төлбөр тооцоо**” гэдэг нь харилцагч иргэн, хуулийн этгээдийн бэлэн бус төлбөр тооцоог банк, эрх бүхий хуулийн этгээд

тооцооны баримтын үндсэн дээр харилцагчийн дансаар дамжуулан, тэдгээрийн хооронд үүссэн гэрээний харилцааны үүргийн дагуу гүйцэтгэхийг хэлнэ.

Бэлэн бусаар хийх төлбөр тооцоог энэ зүйлийн 445.3-т зааснаар гүйцэтгэнэ.

1.2. Мөн зүйлийн 445.2-т заасан “**бэлнээр хийх төлбөр тооцоог банк, эрх бүхий хуулийн этгээдээр дамжуулан гүйцэтгэж болно**” гэдгийг иргэн, хуулийн этгээд үндэсний болон гадаад улсын мөнгөн тэмдэгтээр бэлнээр хийх төлбөр тооцоог хоорондоо шууд хийхээс гадна банк, эрх бүхий хуулийн этгээдээр дамжуулан гүйцэтгэх боломжтой гэж ойлгоно.

1.3. Мөн зүйлийн 445.4-т заасан **"толбор тооцоо гүйцэтгэгч нь харилцагчийн өгсөн үүрэг буюу зөвшөөрлийн үндсэн дээр гэрээнд заасны дагуу толбор тооцоог гүйцэтгэнэ"** гэдэг нь толбор тооцоог гүйцэтгэх үүрэг бүхий банк, эрх бүхий хуулийн этгээдээс харилцагч талуудтай байгуулсан толбор тооцооны гэрээний дагуу зөвхөн харилцагчийн бичгээр өгсөн үүрэг буюу зөвшөөрлийн үндсэн дээр толбор тооцоо гүйцэтгэхийг хэлнэ.

1.4. Мөн зүйлийн 445.5-д заасан **"дансан дахь мөнгөн хөрөнгөө захиран зарцуулах харилцагчийн эрхийг толбор тооцоо гүйцэтгэгч хязгаарлах, хянах эрхгүй"** гэдгийг харилцагч иргэн, хуулийн этгээд нь банк, эрх бүхий хуулийн этгээдэд байршуулсан дансан дахь мөнгөн хөрөнгөө өөрийн дураар захиран зарцуулах эрхтэй бөгөөд харин банк, эрх бүхий хуулийн этгээд түүний мөнгөн хөрөнгөө захиран зарцуулахад нь хувь, хязгаар тогтоож, биелэлтийг нь тооцож хянах зэргээр эрхийг нь хязгаарлаж болохгүй гэж ойлгоно.

1.5. Мөн зүйлийн 445.6-д заасан **"Банк, эрх бүхий хуулийн этгээд нь харилцагчийн толбор тооцооны баримтын бүрдүүлбэрийг шалгах эрхтэй"** гэдэг нь Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, толбор тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 17 дугаар зүйлд зааснаар иргэн, хуулийн этгээдийн толбор тооцооны баримтын бүрдүүлбэр, түүнийг бичсэн он, сар, өдөр, толбор төлөгч, толбор авагчийн дансны дугаар, нэр, тэдгээрийн үйлчлэгч банкны нэр, гүйлгээний утга, мөнгөний дүн, тоо болон үсгээр бичиж, баталгаатай гарын үсэг зурж, тамга, тэмдэг дарсан эсэхийг шалгахыг хэлнэ.

1.6. Иргэний хуулийн 446 дугаар зүйлийн 446.1.4-т заасан **"хуульд зааснаас бусад тохиолдолд данс, гүйлгээтэй холбоотой нууцыг задруулахгүй байх"** гэдгийг харилцагчийн дансны үлдэгдэл, түүний гүйлгээтэй холбоотой аливаа мэдээ, мэдээллийг тухайн дансыг эзэмшигчийн зөвшөөрөлгүйгээр бусад этгээдэд задруулж болохгүй гэж ойлгоно. Харин хуулиар тогтоосон журмын дагуу эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтанд зохих мэдээлэл өгөхийг нууц задруулсан гэж үзэхгүй.

1.7. Мөн зүйлийн 446.1.6-д заасан **"харилцагчийн хэвийн үйл ажиллагааг**

алдагдуулахгүй байх" гэж харилцагчийн данснаас түүний өгсөн үүрэг, зөвшөөрлийн дагуу тогтоосон цаг хугацаанд нь мөнгөний гүйлгээ хийх, тэдгээрийн толбор тооцоог хязгаарлаж саатуулахгүй байх зэргээр харилцагчийн толбор тооцооны үйл ажиллагааг хэвийн явуулахыг хэлнэ.

1.8. Иргэний хуулийн 447 дугаар зүйлийн 447.1.2-т заасан **"мөнгөн толборийн гүйлгээг гүйцэтгэхээс өмнө толборийн даалгавраа цуцлах"** гэдэгт банк, эрх бүхий хуулийн этгээдээр бэлэн бусаар хийх толбор тооцоог гүйцэтгүүлэхээр толборийн даалгавар өгсөн харилцагч нь уг толборийн даалгаврын дагуу мөнгөн толборийн үүрэг гүйцэтгэхээс өмнө хэдийд ч цуцлах эрхтэй бөгөөд ийнхүү цуцалсан тухайгаа толбор тооцоо гүйцэтгэгчид зохих ёсоор мэдэгдсэн байхыг ойлгоно.

1.9. Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, толбор тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 3-т заасан **"толбор хариуцагчийн мөнгөн хөрөнгийг зарцуулах эрх бүхий этгээд"** гэдэгт хууль, хуулийн этгээдийг үүсгэн байгуулах гэрээ, байгууллагын дүрэм зэрэг баримт бичгээр тухайн этгээдийн мөнгөн хөрөнгийг зарцуулах бүрэн эрх олгогдсон албан тушаалтан болон Иргэний хуулийн долдугаар бүлэгт заасан журмын дагуу итгэмжлэлийн үндсэн дээр төлөөлөх эрх олгогдсон этгээдийг тус тус хамааруулна.

ХОЁР, БАНК, ЗЭЭЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА ЭРХЛЭХ ЭРХ БҮХИЙ ЭТГЭЭДЭЭС ЗЭЭЛ ОЛГОХ.

2.1. Иргэний хуулийн 452 дугаар зүйлийн 452.1-д заасан **"зээлдүүлэгчээс олгох зээл нь хүүгтэй буюу хүүгүй байж болно"** гэдэг нь банк, зээлийн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх бүхий хуулийн этгээдээс зээл олгох гэрээг заавал бичгээр хийх бөгөөд уг гэрээнд зээлийн хүү, түүний хэмжээг тодорхой тусгахыг хэлнэ. Харин уг гэрээгээр зээлийн хүү тогтоогоогүй бол зээлийг хүүгүй олгосон гэж үзнэ.

2.2. Иргэний хуулийн 452 дугаар зүйлийн 452.2, Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, толбор тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 3-т тус тус заасан **"үндсэн хүү"** гэж зээлийг ашиглавал

зохих хугацаагаар зээлдүүлэгчээс тогтоож, зээлдэгч зөвшөөрч гэрээнд заасан хэмжээгээр төлөх хариу төлбөр буюу зээлийн үнийг хэлнэ. Мөн зүйл, заалтын "нэмэгдүүлсэн хүү" гэж зээлдэгч авсан зээлээ гэрээнд заасан хугацаандаа буцааж төлөөгүй тохиолдолд зээлдэгчээр үндсэн хүү дээр нэмж төлүүлэхээр тогтоож, гэрээгээр тодорхойлсон хариуцлагын хэлбэрийг хэлнэ.

2.3. Мөн зүйл, заалтын "үндсэн хүүгийн хорин хувиас хэтрэхгүй хэмжээний нэмэгдүүлсэн хүү төлнө" гэдгийг зээлдэгч нь банк, зээлийн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх бүхий хуулийн этгээдээс авсан зээлээ хугацаанд нь төлөөгүй тохиолдолд төлөгдөөгүй байгаа зээлд ногдох үндсэн хүүгийн хорин хувиас хэтрүүлэхгүй нэмэгдүүлсэн хүү тооцож төлнө гэж ойлгоно.

2.4. Иргэний хуулийн 453 дугаар зүйлийн 453.1-д заасан "зээлдэгч авсан зээлээ хугацаанд нь төлөөгүй бол хэтэрсэн хугацааны хүү... төлөх үүрэгтэй" гэдэг нь зээлдэгч гэрээний дагуу авсан зээлээ гэрээнд заасан хугацаандаа буцаан төлөх үүргээ зохих ёсоор биелүүлээгүй тохиолдолд зээлийн төлөгдөөгүй үлдсэн хэмжээнд ногдох хүүг түүнийг төлөх хүртэл хугацаанд нөхөн төлөхийг хэлнэ.

Харин төлөх хугацаа болсон зээлийн өрийг Иргэний хуулийн 216 дугаар зүйлийн 216.4-д заасан дарааллын дагуу буюу эхний ээлжинд үндсэн зээл, дараа нь хүүг төлүүлнэ.

2.5. Мөн зүйл, заалтын "гэрээнд заасан бол нэмэгдүүлсэн хүү төлөх үүрэгтэй" гэдэг нь зээлдэгч зээлийн гэрээгээр нэмэгдүүлсэн хүү төлөх үүрэг хүлээсэн бол зээлийн төлөгдөөгүй үлдсэн хэмжээнд ногдох хүүгээс нэмэгдүүлсэн хүүг гэрээгээр тохирсон хувиар тооцож төлөхийг хэлнэ.

2.6. Иргэний хуулийн 453 дугаар зүйлийн 453.2-т заасан "барьцааны зүйлийг үл маргах журмаар зээлдүүлэгчид шилжүүлэхээр гэрээнд заасан бол тухайн барьцааны зүйлийг гэрээний хугацаа дууссан өдрөөс эхлэн зээлдүүлэгч захиран зарцуулах эрхтэй" гэдэг заалтыг дараах байдлаар ойлгож хэрэглэнэ.

а) "Барьцааны зүйлийг үл маргах журмаар зээлдүүлэгчид шилжүүлэхээр гэрээнд заасан" гэдэг нь зээлдэгч зээлийн гэрээгээр хүлээсэн

үүргээ биелүүлээгүй тохиолдолд хөдлөх эд хөрөнгийн барьцааны зүйлийг барьцааны гэрээнд заасан үнэ ханшаар зээлдүүлэгчид шилжүүлэхээр тохиролцсон байхыг хэлнэ.

б) Барьцааны зүйлийг гэрээний хугацаа дууссан өдрөөс эхлэн зээлдүүлэгч "захиран зарцуулах эрхтэй" гэдэгт зээлдэгч нь авсан зээлээ буцаан төлөх гэрээгээр тохиролцсон хугацаа дууссан өдрөөс эхлэн гэрээнд заасан нөхцлийг үндэслэн Иргэний хуулийн 158, 163 дугаар зүйлд заасан журмын дагуу барьцааны зүйлийг захиран зарцуулж, төлбөрөө барагдуулахыг ойлгоно.

в) Харин үл хөдлөх эд хөрөнгийн барьцаа нь Иргэний хуулийн 174, 175 дугаар зүйлд зааснаар зохицуулагдах бөгөөд үүрэг гүйцэтгүүлэгчийн хүсэлтийг үндэслэн үл хөдлөх эд хөрөнгийг зөвхөн шүүхийн шийдвэрийн дагуу албадан худалдах буюу шүүхээс тогтоосон өөр хэлбэрээр худалдана.

ГУРАВ. МӨНГӨН ХАДГАЛАМЖ.

3.1. Иргэний хуулийн 454 дүгээр зүйлийн 454.1-д заасан "хадгалуулсан мөнгийг тухайн мөнгөн тэмдэгтээр хүүгийн хамт буцаан олгох" гэдгийг банк, мөнгөн хадгаламжийн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх бүхий хуулийн этгээд нь хадгалуулагчаас үндэсний болон гадаад валютын хадгаламж авч болох бөгөөд түүнийг буцаан олгохдоо хүүгийн хамт тухайн мөнгөн тэмдэгтээр олгох үүрэг хүлээнэ гэж ойлгоно.

3.2. Мөн зүйлийн 454.3-т заасан мөнгөн хадгаламжийн гэрээг "...бичгээр байгуулна" гэж Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, төлбөр тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 3-т заасны дагуу хадгалагчаас хадгалуулагчид мөнгөн хадгаламжийн дэвтэр, сертификат болон бусад хэлбэрийн баримт бичиг олгохыг хэлнэ.

Хадгалагчаас олгосон энэхүү баримт бичиг нь ямар ч хэлбэртэй байсан түүнд хадгалуулах мөнгөн хөрөнгийн дүн, хугацаа, хүү тооцох журам, гэрээг цуцлах нөхцөл, хугацаатай мөнгөн хадгаламжийг хугацаанаас нь өмнө хадгалуулагчийн хүсэлтээр цуцлахад хүүг өөрчлөх нөхцөл, гэрээгээр хүлээсэн үүргээ гүйцэтгээгүйн төлөө талуудын хүлээх хариуцлагын талаар заавал тусгана.

Эдгээр шаардлага нь Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, төлбөр, тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 1, 8 дугаар зүйлийн 1-д тус тус заасан **"сертификат зэрэг үнэт цаас"** гэдэгт нэгэн адил хамаарна.

3.3. Мөн зүйлийн 454.5-д заасан **"хадгалуулагчийн мөнгөн хадгаламжийн нууцыг хадгалах"** гэдэгт банк, мөнгөн хадгаламжийн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх бүхий этгээд, тэдгээрийн албан тушаалтнаас хадгалуулагчийн дансанд хэдий хэмжээний мөнгө, ямар төрлийн хадгаламж байгаа зэрэг мэдээллийг бусдад задруулахгүй байхыг хэлнэ.

Мөн заалтын хадгалуулагчийн **"холбогдох гүйлгээний талаарх мэдээллийг задруулахгүй байх"** гэдэгт банк, мөнгөн хадгаламж эрхлэх эрх бүхий этгээд, тэдгээрийн албан тушаалтнаас хадгалуулагч ямар зориулалтаар хэдий хэмжээний мөнгийг шилжүүлсэн болон бэлнээр авсан зэрэг мэдээллийг бусдад задруулахгүй байхыг ойлгоно.

3.4. Мөн зүйлийн 454.8-д заасан **"мөнгөн хадгаламжийн гэрээгээр хадгалуулсан мөнгөө шаардахад хөөн хэлэлцэх хугацаа хамаарахгүй"** гэдгийг Иргэний хуулийн 75 дугаар зүйлийн 75.1, 75.2.1-д заасан хөөн хэлэлцэх хугацааны алинд ч үл хамаарна гэж ойлгоно.

3.5. Иргэний хуулийн 455 дугаар зүйлийн 455.3-т заасан **"гэрээнд заасан хугацаа дууссан боловч хадгалуулагч мөнгөө буцааж авах шаардлага тавиагүй бол уг гэрээнд цаашид тодорхой бус хугацаагаар сунгагдсан тооцно"** гэдгийг мөнгөн хадгаламжийн дэвтэр, түүнтэй адилтгах хэлбэрээр байгуулсан гэрээнд заасан хадгалах хугацаа дууссан тохиолдолд хадгалуулагч хадгалсан мөнгөө буцаан авах буюу гэрээг дахин сунгах шаардлага тавиагүй бол уг мөнгөн хадгаламжийг хугацаагүй мөнгөн хадгаламжид тооцож, хүүг хугацаагүй мөнгөн хадгаламжид тооцох хэмжээгээр бодно гэж ойлгоно.

Харин Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, төлбөр тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 3, 7 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 1, 8 дугаар зүйлийн 1-д тус тус тодорхойлсон сертификат зэрэг үнэт цаасны хэлбэрээр байгуулсан мөнгөн

хадгаламжийн гэрээний нөхцөл болгон тусгайлан тохиролцоогүй бөгөөд түүний хугацаа дууссан бол уг гэрээг сунгагдсанд тооцохгүй.

3.6. Мөн зүйлийн 455.4-т заасан **"тодорхой хугацаагаар байгуулсан гэрээг банк, мөнгөн хадгаламжийн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх бүхий этгээд нэг талын санаачилгаар өөрчлөх, хугацаанаас нь өмнө цуцлах эрхгүй"** гэдгийг банк, мөнгөн хадгаламжийн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх бүхий этгээд нь хадгаламжийн хугацаатай гэрээ байгуулсан тохиолдолд гэрээний хугацаа дуусахаас өмнө аливаа шалтгаан зааж, нэг талын санаачилгаар хадгаламжийн хүүг бууруулах буюу хадгаламж эзэмшигчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд хохиролтойгоор гэрээнд өөрчлөлт оруулах буюу цуцлах эрх эдлэхгүй гэж ойлгоно.

3.7. Банк, эрх бүхий хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, төлбөр тооцоо, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3-т заасан **"мөнгөн хадгаламжийн хүү, хугацааг нийтэд зарлах"** гэдэг нь хугацаатай мөнгөн хадгаламжийн хугацаа, хүүгийн хувь, хүү бодож олгох нэгж хугацаа, хугацаагүй хадгаламжийн хүүгийн хувь, түүнийг бодож олгох нэгж хугацаа, сертификат зэрэг үнэт цаасны хэлбэртэй мөнгөн хадгаламжийн хугацаа, хүүгийн хувийг хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслэлээр нийтэд мэдээлэхийг хэлнэ.

3.8. Мөн хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5-д заасан **"хэрэв мөнгөн хадгаламжийн гэрээнд заасан бол... уг гэрээний хугацааг тодорхой хугацаагаар сунгаж болно"** гэдэгт мөнгөн хадгаламжийн гэрээг анх байгуулахдаа хадгаллагч, хадгалуулагч талууд тохиролцон тогтоосон хугацаа дууссан тохиолдолд түүнийг ямар журам, хугацаагаар сунгахыг гэрээний нөхцөл болгон заасан бөгөөд энэ тохиолдолд гэрээ нь түүнд заасан нөхцөл, хугацаагаар шууд сунгагдсанд тооцогдохыг ойлгоно.

Харин хадгалагч, хадгалуулагч талууд хугацаатай мөнгөн хадгаламжийн гэрээг сунгах журам, хугацааг гэрээндээ заагаагүй бөгөөд гэрээний хугацаа дууссаны дараа түүнийг тухайн нөхцөлөөр үргэлжлүүлэхээр тохиролцсон бол мөнгөн хадгаламжийн гэрээг шинэчлэн байгуулсан гэж үзнэ.

3.9. Мөн хуулийн 5 дугаар зүйлийн 8-д заасан **"хугацаатай мөнгөн хадгаламжийн гэрээг тохиролцсон хугацаанаас нь өмнө хадгалуулагчийн хүсэлтээр цуцлахад хадгалуулсан хугацаанаас нь хамааруулан мөнгөн хадгаламжийн хүүг гэрээнд заасан хэмжээгээр бууруулж болно"** гэдгийг хугацаатай мөнгөн хадгаламжийн гэрээг хугацаанаас нь өмнө цуцлах тохиолдолд хадгаламжийн хүүг бууруулах заалтыг анх байгуулсан гэрээнд заавал тусгасан байх шаардлагатай гэж ойлгоно. Ийнхүү гэрээндээ тусгасан бол хүүг тэр хувиар, тусгаагүй бол анхны гэрээнд заасан хэмжээгээр тооцно.

3.10. Мөн хуулийн 6 дугаар зүйлийн 2-т заасан **"хугацаатай мөнгөн хадгаламжийн хүүгийн хэмжээ нь мөнгөн хадгаламжийн гэрээнд заасан хугацааг дуустал анх тохиролцсон хэвээр байна"** гэдэг нь мөнгөн хадгаламжийн гэрээгээр мөнгө хадгалж буй банк, эрх бүхий хуулийн этгээд гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол хадгаламжийн хүүгийн хэмжээг нэмэгдсэн, багасгасан хийгээд мөнгөний хуваарьт өөрчлөлт орсон, зайлшгүй тохиолдлоор гүйлгээ хийгдсэн зэрэг шалтгаанаар гэрээгээр тохирсон хугацаа дуусахаас өмнө хадгалагч өөрөө өөрчлөн тогтоох эрхгүй болохыг хэлнэ.

3.11. Мөн хуулийн 6 дугаар зүйлийн 4-т заасан **"...энэ тухай нийтэд мэдэгдсэнээс хойш нэг сарын дараа тодорхой бус хугацаагаар байгуулсан мөнгөн хадгаламжийн гэрээнд заасан хүүгийн хэмжээ өөрчлөгдсөнд тооцно"** гэдгийг хугацаагүй мөнгөн хадгаламжийн хүүгийн хэмжээг өөрчлөх тухай хадгалагч банкны төв байгууллагын шийдвэрийг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслэлээр нийтэд мэдээлсэн өдрөөс нэг сарын дараа тодорхой бус хугацаагаар байгуулсан мөнгөн хадгаламжийн гэрээнд заасан хүү зарласан хэмжээгээр өөрчлөгдсөнд тооцно гэж ойлгоно.

3.12. Мөн хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 7-д заасан **"хадгалагчаас үүргээ зохих ёсоор биелүүлээгүйгээс учирсан хохирол"** гэдэгт банк, мөнгөн хадгаламжийн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх бүхий хуулийн этгээд нь хадгалуулагчийн мөнгөн хөрөнгөөс түүний зөвшөөрөлгүй буюу төлбөрийн даалгаваргүйгээр гүйлгээ хийсэн, гэрээнд заасан нөхцөлийн дагуу анхны шаардлагаар хадгалуулсан мөнгийг буцаан өгч, хүү төлөх үүргээ биелүүлээгүй, хүүгийн хэмжээг үнэн

зөв бодож олгоогүй, хадгаламжийн нууцыг задруулсан болон хадгалуулагч талтай бичгийн хэлбэрээр байгуулсан гэрээгээр тохиролцсон бусад үүргээ биелүүлээгүй зэргээс хадгалуулагчид учирсан хохирлыг хамааруулна. Хадгалуулагчид учирсан хохирол бодитой байх шаардлагатай бөгөөд тэрээр нотлох баримтаа бүрдүүлэн учирсан хохирлыг арилгуулахаар банк, мөнгөн хадгаламжийн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх бүхий хуулийн этгээдэд гомдол, шаардлага гаргах болон шүүхэд мэдүүлэх эрхтэй. Энэ нь мөн хуулийн 5 дугаар зүйлийн 9-д заасан "хохирол"-д нэгэн адил хамаарна.

Харин хуульд заасны дагуу шүүх, арбитр зэрэг эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр гүйлгээ хийгдсэн бол хадгалагчийг үүргээ зөрсөн гэж үзэхгүй.

3.13. Мөн хуулийн 7 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 5-д заасан **"хадгалуулагчийн дансны нууцыг хадгалах"** гэдэг нь банк, мөнгөн хадгаламжийн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх бүхий хуулийн этгээдийн зүгээс харилцагчдын данс, хадгаламж, гүйлгээтэй холбогдох мэдээлэл, тэдгээрийн тоо хэмжээ, гүйлгээний утгыг аливаа сонирхсон этгээдэд мэдээлэхгүй байхыг хэлнэ.

ДӨРӨВ. БАНКНЫ БАТАЛГАА

4.1. Иргэний хуулийн 457 дугаар зүйлийн 457.2-т заасан **"баталгаа гаргагч банк, үүрэг гүйцэтгүүлэгчийн өмнө хүлээх үүргээ үндсэн гэрээгээр үүрэг гүйцэтгэгчийн хүлээсэн үүргээс үл хамааран гүйцэтгэнэ"** гэдгийг банкны хүлээсэн үүрэг нь үүрэг гүйцэтгүүлэгчийн өмнө үүрэг гүйцэтгэгч ямар үүрэг хүлээсэнээс хамаарахгүй бөгөөд харин үүрэг гүйцэтгүүлэгчийн өмнө хүлээсэн үндсэн үүрэг болох мөнгөн төлбөрийг баталгааны гэрээнд заасан хугацаанд гүйцэтгэнэ гэж ойлгоно.

4.2. Мөн зүйлийн 457.3-т заасан **"гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол баталгаа гаргагч банк нь нэг талын санаачилгаар гэрээг цуцлах эрхгүй"** гэдгийг банкны баталгааны гэрээг цуцалж болохоор уг гэрээний нөхцөлд тодорхойлсноос бусад үндэслэлээр банкны санаачилгаар баталгааны гэрээг цуцлахгүй гэж ойлгож хэрэглэнэ.

4.3. Мөн зүйлийн 457.4-т заасан **"үүрэг гүйцэтгүүлэгч гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол**

банкны баталгааны талаарх шаардах эрхээ бусдад шилжүүлж болохгүй” гэдэг нь банкны баталгааны гэрээнд заасны дагуу банкнаас мөнгөн төлбөр авах эрх бүхий үүрэг гүйцэтгүүлэгч нь эрхээ бусдад шилжүүлж болох нөхцлийг уг гэрээндээ тодорхойлон зааснаас бусад үндэслэлээр банкны баталгааны талаарх шаардах эрхээ бусдад шилжүүлэхгүйг хэлнэ.

4.4. Мөн зүйлийн 457.6-д заасан “шаардлагыг банкны баталгааны гэрээнд заасан хугацаанд гаргана” гэдэгт үүрэг гүйцэтгэгч этгээд үүргээ гүйцэтгээгүй тохиолдолд үүрэг гүйцэтгүүлэгч нь баталгаа гаргагч банкнаас мөнгөн төлбөр төлөхийг бичгийн хэлбэрээр шаардах бөгөөд энэхүү шаардлагыг ямар хугацаанд гаргаж болох талаар банкны баталгааны гэрээнд тодорхой тусгаж, зөвхөн гэрээнд заасан хугацааны дотор баталгаа гаргагч банкнаас мөнгөн төлбөр төлөхийг шаардахыг ойлгоно.

4.5. Мөн зүйлийн 457.8-д заасан “ердийн боломжит хугацаа” гэдэг нь үүрэг гүйцэтгүүлэгчийн шаардлага, түүнд хавсаргасан баримт бичиг нь гэрээний нөхцөлд нийцэж байгаа эсэхийг баталгаа гаргагч банк шалган тогтооход шаардагдах хугацааг хэлнэ.

4.6. Мөн зүйлийн 457.10-т заасан “банкнаас мөнгөн төлбөр төлөхийг дахин шаардвал банк шаардлагыг хангаж, гэрээний дагуу хүлээсэн үүргээ биелүүлнэ” гэдэгт баталгаа гаргасан банк нь үүрэг гүйцэтгүүлэгчид банкны баталгааны талаар дараах зүйлийг нэн даруй мэдэгдэхийг ойлгоно. Үүнд

а) Үүрэг гүйцэтгүүлэгчийн шаардлагыг банк хүлээн авсан боловч түүнийг хангахаас өмнө үүрэг гүйцэтгэгч үүргээ гүйцэтгэсэн бол энэ тухай мэдэгдэнэ.

б) Үүрэг гүйцэтгэгч үүргээ гүйцэтгэсэнээс бусад үндэслэлээр тухайн үүрэг нь дуусгавар болсон бол энэ тухай мэдэгдэнэ.

в) Тухайн үүрэг хүчин төгөлдөр бус болсон бол мөн үүрэг гүйцэтгүүлэгчид мэдэгдэнэ.

Эдгээр үндэслэлээр мэдэгдэл гаргасан боловч үүрэг гүйцэтгүүлэгчийн зүгээс банкинд баталгааны гэрээгээр хүлээсэн үүргийнхээ дагуу

мөнгөн төлбөрийг төлөхийг банкнаас дахин шаардсан тохиолдолд банк үүрэг гүйцэтгүүлэгчийн шаардлагыг хангана.

4.7. Мөн зүйлийн 457.11-д заасан “**баталгаа гаргагч банкны хүлээх хариуцлага гэрээнд заасан хэмжээгээр хязгаарлагдана**” гэдэг нь банкны баталгааны гэрээнд тухайн банкны хариуцан төлөх мөнгөний хэмжээ, төлбөрийг гүйцэтгэх хугацаа, хүлээх хариуцлагын талаар тодорхой тусгах бөгөөд банкны төлөх төлбөр гэрээнд заасан хэмжээгээр хязгаарлагдахыг хэлнэ.

Харин банк үүрэг гүйцэтгүүлэгчийн өмнө хүлээсэн үүргээ гүйцэтгээгүй буюу зохих ёсоор гүйцэтгээгүйн улмаас хүлээх хариуцлага энэ хязгаар хэмжээнээс хамаарахгүй бөгөөд Иргэний хуульд заасны дагуу ердийн журмаар хариуцлага хүлээнэ.

4.8. Мөн зүйлийн 457.16-д заасан “**баталгаа гаргагч банк гэрээний нөхцөлийг зорчиж үүрэг гүйцэтгүүлэгчид төлбөр төлсөн**” гэдгийг баталгаа гаргагч банк нь үүрэг гүйцэтгүүлэгчээс гаргасан шаардлага, түүнд хавсаргасан баримт бичгийг нягталж шалгах үүргээ биелүүлээгүй, эсхүл тэдгээр нь гэрээний болзол, нөхцөлд нийцээгүй болохыг мэдсээр байж мөнгөн төлбөр төлсөн, түүнчлэн гэрээнд заасан хугацаанд гаргаагүй шаардлагыг үүрэг гүйцэтгэгчид мэдэгдэлгүйгээр хүлээн авч хангасныг ойлгоно.

ТАВ. БАТЛАН ДААЛТ

5.1. Батлан даалт гэдэг нь Иргэний хуулийн 458 дугаар зүйлийн 458.1-д заасны дагуу батлан даалтын гэрээ байгуулах замаар үүрэг гүйцэтгэгч нь өөрийн үүргийг гүйцэтгэж чадна гэж үүрэг гүйцэтгүүлэгчийн өмнө баталж, хэрэв тэрээр үүргээ гүйцэтгэхгүй бол батлан даагч өөрөө төлбөрийг хариуцах үүрэг хүлээхийг хэлнэ.

5.2. Иргэний хуулийн 458 дугаар зүйлийн 458.2-т заасан “**ирээдүйд бий болох**” гэдгийг талууд батлан даалтын гэрээ байгуулах үед үүрэг гүйцэтгэгчийн гүйцэтгэвэл зохих үүрэг нь хараахан үүсээгүй, үүргээ гүйцэтгээгүй нөхцөлд ирээдүйд хариуцлага хүлээхээр үүрэг гүйцэтгэгч хүлээн зөвшөөрсөн хэлцлийг ойлгоно.

5.3. Мөн заалтын "болзол бүхий үүрэг" гэж үүрэг гүйцэтгэгчийн үйл ажиллагаатай холбогдуулан нөхцөл, болзол зааж, харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр үүрэг гүйцэтгэгчээс үүрэг хүлээж буйг хэлнэ.

5.4. Мөн зүйлийн 458.4-т заасан "үндсэн үүрэг" гэдэг нь үүрэг гүйцэтгүүлэгч, үүрэг гүйцэтгэгчийн хооронд байгуулсан гэрээний дагуу бий болсон үүргийг хэлнэ.

5.5. Мөн зүйлийн 458.5-д заасан "батлан даалтын гэрээг байгуулсны дараа үүрэг гүйцэтгэгчийн хийсэн хэлцлээс бий болох үр дагаврыг батлан даагч хариуцахгүй" гэдгийг батлан даагч нь зөвхөн батлан даалтын гэрээнд заасан үүргийн гүйцэтгэлийг хариуцна гэж ойлгоно. Батлан даалтын гэрээ байгуулснаас хойш үүрэг гүйцэтгүүлэгчийн бусад этгээдтэй хийсэн хэлцэл, түүний үр дагавар нь батлан даагчийн үүрэгт хамаарахгүй.

5.6. Иргэний хуулийн 459 дүгээр зүйлийн 459.2-т заасан "ажил үүргийнхээ хүрээнд батлан даалт гаргасан" гэдэг нь тухайн батлан даалт гаргасан этгээд ажил үүргийн хувьд тухайн үүргийг хариуцан гүйцэтгэх буюу уг үүргийн гүйцэтгэлийг хариуцан хангуулах үүрэгтэй байхыг хэлнэ.

5.7. Иргэний хуулийн 460 дугаар зүйлийн 460.1-д заасан "нөхөх хариуцлага" гэдэгт үүрэг гүйцэтгэгч нь үүргээ гүйцэтгээгүй тохиолдолд түүний хүлээх хариуцлагыг батлан даагч үүрэг гүйцэтгэгчийн өмнөөс бүрэн нөхөн гүйцэтгэх хариуцлага хүлээхийг хэлнэ.

5.8. Мөн зүйлийн 460.4-т заасан "батлан даагч батлан даалтын гэрээнд заасан хэмжээгээр хариуцлага хүлээнэ" гэдэгт батлан даалтын гэрээнд батлан даагчийн хүлээх хариуцлагын хэмжээ, төлбөрийн дүнг тодорхой заасан тохиолдолд хариуцлага хүлээхийг ойлгох бөгөөд уг хэмжээг тогтооходоо үүрэг гүйцэтгэгчийн хариуцвал зохих үндсэн өр, гэрээнд заасан анз, учирсан гэм хор, гэрээ дуусгавар болохтой холбогдон гарсан зардал, үүрэг гүйцэтгэгч гэрээний

дагуу төлөх хүү, шүүхийн зардал зэргийг хамааруулан үзэж болно.

ЗУРГАА. ТООЦОО НИЙЛЭХ

6.1. Иргэний хуулийн 466 дугаар зүйлийн 466.1-д заасан "тооцоо нийлэх гэрээ" гэдэгт талуудын хоорондох ажил хэргийн харилцаанаас үүссэн үйл ажиллагааны үр дүнд гарах төлбөр тооцоог хэдийд харилцан тохиролцож дүгнэх, төлбөрийн үлдэгдэл гарвал үүрэг хүлээгч тал хэрхэн барагдуулах зэргээр талууд урьдчилан тохиролцсоноо бичгээр илэрхийлснийг ойлгоно.

6.2. Мөн зүйлийн 466.2-т заасан "тооцоог хааснаар тооцооны үлдэгдлийг төлөхийг шаардах эрх үүснэ" гэдэг нь Иргэний хуулийн 466 дугаар зүйлийн 466.1-д зааснаар талуудын байгуулсан тооцоо нийлэх гэрээг дүгнэсний дараа тооцооны үлдэгдлийг шаардах эрх үүсэхийг хэлнэ.

6.3. Мөн зүйлийн 466.4-т заасан "тооцоог жилд нэг удаа хаана" гэдгийг талуудын хооронд байгуулсан тооцоо нийлэх гэрээнд тооцоо нийлэх хугацааг заагаагүй тохиолдолд жилд нэг удаа тооцоо нийлнэ гэж ойлгоно.

6.4. Мөн зүйлийн 466.5-д заасан "толборт хүү тооцож болно" гэсний дагуу тооцоо нийлэх гэрээнд талууд хүү төлөхөөр тохиролцсон нөхцөлд хүүг уг тохиролцсон нөхцөлийн дагуу тооцно.

6.5. Мөн зүйлийн 466.6-д заасан "аль нэг аргаар хангасан бол" гэдгийг Иргэний хуулийн 231 дүгээр зүйлийн 231.1-д заасан үүргийн гүйцэтгэлийг хангах аргуудыг хамааруулан ойлгох бөгөөд талууд тооцоо нийлэх гэрээнд үүргийн гүйцэтгэлийг хангах аль нэг аргыг сонгож, тухайн аргаар тооцооны үлдэгдлийг төлөхийг үүрэг гүйцэтгэгчээс шаардах эрхтэй болно.

ЕРӨНХИЙ ШҮҮГЧ

С.БАТДЭЛГЭР

ШҮҮГЧ

А.ДОРЖГОТОВ

Л.БЯМБАА

Монгол Улсын Их Хурлын Тамгын газраас гаргав.
Хаяг: <<Төрийн мэдээлэл>> эмхтгэлийн зөвлөл.

Улсын Их Хурлын Тамгын газрын
Хэвлэл хэргийн хэлтэс

Улаанбаатар-12
Төрийн ордон

☎ 265968
Индекс: 14003

☎ 329487
Хэвлэлийн хуудас 3